

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

ΣΥΝΑΞΑΡΙ ΑΝΤΡΕΑ ΚΟΡΔΟΠΑΤΗ
(Κέδρος - 1972, 1975, 1983)

ΤΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΜΟΝΟΠΡΑΚΤΑ
(Κέδρος - 1978)

ΜΗΛΕ ΒΑΘΥ ΣΧΕΔΟΝ ΜΑΥΡΟ
(Στιγμή - 1985)

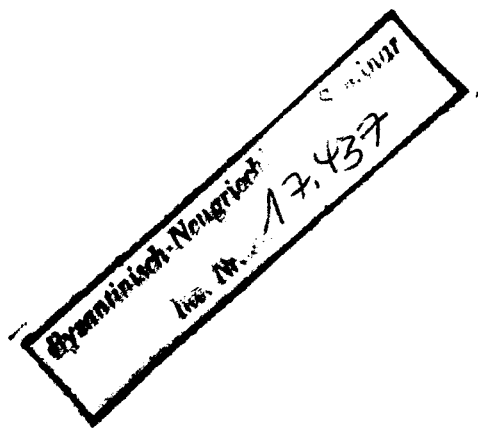
ΘΑΝΑΣΗΣ ΒΑΛΤΙΝΟΣ

Η ΚΑΘΟΔΟΣ
ΤΩΝ ΕΝΝΙΑ

3η Έκδοση

Ἡ Κάθοδος τῶν Ἐννιά γράφτηκε τὸ 1959 καὶ πρωτοδημοσιεύτηκε στὸ περιοδικὸ Ἐποχές τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1963. Σὲ βιβλίο κυκλοφόρησε ἀρχικὰ στὰ γερμανικὰ τὸ 1976 ἀπὸ τὶς LCB-Editionen τοῦ Δυτικοῦ Βερολίνου, σὲ μετάφραση Johannes Veissert. Στὴν Ἑλλάδα δημοσιεύτηκε σὲ βιβλίο τὸ 1978 ἀπὸ τὶς Ἐκδόσεις Κέδρος καὶ ἀνατυπώθηκε τὸ 1979.

ΑΓΡΑ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1984

FL 14625 K19(3)

ΤΟ 1948 ΑΝΗΜΕΡΑ του 'Αγίου Δημη-
τρίου, πέσαμε σὲ ἐνέδρα. Αὐτὸ γινό-
ταν πρώτη φορά. Γυρίζαμε ἀπὸ τὴν Πα-
ναγιά, εἶχαμε πιεῖ, εἶχαμε χορέψει, κι ἂν
δὲν ἦσαν ἀτζαμῆδες αὐτοὶ ποὺ μᾶς χτυπή-
σανε δὲν θά 'μενε κανεὶς μας.

Καταλαβαίναμε πὼς ἄρχισαν νὰ ἀλλά-
ζουν οἱ καιροί. Ἐκεῖ τραυματίστηκε ὁ Λια-
ρὸς στὴ γάμπα. Τρεῖς μῆνες μαρτύρησε.
Τὸν γιατροπορέψαμε στὰ χωριά μὲ λάδι
καὶ φύλλα ἀπὸ κοκκινογούλι.

Τὸ Γενάρη πέρασε στὴν Πελοπόννησο
ἢ ἐνάτη μεραρχία. Τὸ βλέπαμε πὼς θὰ μᾶς
στρίμωγναν, εἶχαμε καὶ τὸν καιρὸ ἀπὸ

πάνω. "Ως τὸ Μάρτη μείναμε στὸν Ταύγετο. Ὑστερα οἱ ἄλλοι κατέβασαν τὰ ΛΟΚ καὶ τότε ὁ Ζαχαριάς ἀφοῦ εἶδε κι ἀπόειδε, ἔδωσε ἐντολὴ νὰ σκορπιστοῦμε.

Μὲ τὸν καπετὰν Νικήτα κι ἀκόμα ἑπτὰ συντρόφους ροβολήσαμε κατὰ τὴ Σπάρτη. Πιάσαμε στὰ χωριὰ Λογκάστρα, Σουστιάνους, εἶχαμε δικούς μας ἐκεῖ.

Μείναμε δυὸ μῆνες μέσα στοὺς ληνοὺς περιμένοντας εἶδηση. Μπαίνοντας τὸ καλοκαίρι ἀναγκαστήκαμε νὰ φύγουμε, ἄρχισε τὸ σούσουρο. Ἀπὸ ἔφημερίδες μάθαμε τότε πὼς παραδόθηκε ὁ Ζαχαριάς. Ἐκοιμμένοι καθὼς ἤμασταν δὲν τὸ πιστέψαμε, εἶπαμε θὰ ἔναι προπαγάντα.

Κατεβήκαμε νύχτα στὸν Καραβά, περάσαμε τὸν Εὐρώτα καὶ κολλήσαμε πέρα μεριά. "Ως τὸ ποτάμι ξέραμε τὸν τόπο καλά. Ὁ Γιωργουλέας εἶχε ἕναν κουνιάδο στὸ Βουρλιά ἀπὸ τὴν πρώτη του γυναῖκα. Εἶπε καὶ τραβήξαμε κατὰ κεῖ.

Φτάσαμε μέσα στὴν ἴδια νύχτα καὶ μεί-

ναμε ὄξω ἀπ' τὸ χωριό, νὰ ξημερώσει. Τὸ πρωὶ εἶδαμε τοὺς ἀνθρώπους νὰ σκαρίζουν στὶς δουλειές τους ξένοιαστοι. Μᾶς ἔξωσαν τὰ φίδια. Ντώνοντας ἡ μέρα καλά, εἶδαμε καὶ τοὺς χωροφύλακες.

Μέχρι τὸ δειλὶ καθόμασταν ἀναποφάσιστοι. Ὁ Μπρατίτσας γύρισε, κοίταξε τὸν Ταύγετο.

— Νικήτα, μὴν τὸ σκέβεσαι γιὰ πίσω, εἶπε.

Ἦταν ψηλός, γαλανός, λίγα λόγια, στέρεος ἄντρας.

Νυχτώνοντας φύγαμε πάλι. Χαμηλὰ γυάλιζε ὁ Εὐρώτας. Γυροφέραμε τὸ χωριό, περάσαμε τὴ δημοσιὰ καὶ μπήκαμε στὸ δρυμό.

Τὸ Μαλεβὸ δὲν τὸν εἶχε πατήσει κανένας μας. Ξέραμε τὴ δῶθε ὄψη του ὅπως τὴ βλέπαμε ἀπὸ τὶς δικές μας κορφές. Ἐγὼ ἤμουν Καλαματιανός, ἄρχισα νὰ τὸ σκέβουμαι. Ἐβλεπα τὸν Ταύγετο· ἀλλὰ τὸ βουνὸ εἶχε τώρα βουβαθεῖ.

Τὴν τρίτη μέρα φτάσαμε στὴν Ἀράχωβα, τὸ χωριὸ τοῦ Ζαχαριᾶ. Εἶχε πῆξει ἀπὸ στρατό. Στὶς χοῦνες βρήκαμε τσοπαναρέους, τοὺς πήραμε κλεφτὰ ψωμί. Μέχρι τότε περπατάγαμε μονάχα νύχτα. Ἀλλὰ ὁ τόπος ἦταν δύσκολος, ἀρχίσαμε νὰ περπατᾶμε καὶ τὴ μέρα. "Ὅσο πού χάσαμε ἀπ' τὰ μάτια μας τὰ τελευταῖα γνώριμα σημάδια. Στὸ τέλος, ἔτσι πού ἀνακατέψαμε μέρα μὲ νύχτα, χάσαμε καὶ τὴ σειρά.

Γιὰ δυὸ βδομάδες, βρήκαμε μιὰ ρεματιά, λουφάζαμε νὰ ξαποστάσουμε. Κάθε μεσημέρι, λίγο ψηλότερά μας, ἔφερε καὶ στάλιζε τὰ πρόβατά του ἕνας ἀσπρομάλλης γέρος. Ἦταν ἴσιος σὰν ἔλατο. Τὸν παραφυλάγαμε καὶ μόλις ἔγερνε γιὰ νὰ τὸν πάρει, σουρνόμαστουν μὲ τὴν κοιλιά, πέφταμε ἀνάσκελα καὶ τὰ βυζαίναμε. Εἶχαμε καὶ νερὸ κοντά, ἦταν καλὰ. Λέγαμε νὰ μείνουμε. Ὁ Κωστανταράκος ἔλυσε καλώδιο ἀπὸ τὸ γελιό του καὶ ἔστησε θηλιές γύρω στὴν πηγὴ γιὰ λαγούς. Τὴν ἄλλη μέρα ἔπιασε

φωτιά τὸ δάσος. Ἔκανε κάψα, οἱ ἀγριόσποροι ἔσκαζαν μόλις τοὺς ἀγγίζαμε. Θὰ ἔπιασε ἀπὸ μόνο του. Ἀρχισαν νὰ πλακῶνουν τὰ χωριά καὶ ὅσος στρατὸς βρισκόταν στὴν περιοχὴ. Προλάβαμε σούραμε, λίγο ἀκόμα καὶ θὰ μᾶς μπλοκάραν.

Φύσαγε λίβας καὶ ἡ ἀνάσα τῆς φωτιάς μᾶς ἔφερε ἀπὸ πίσω. Μέχρι νὰ νυχτώσει τὴ νιώθαμε στὸ σβέρκο μας.

Ξημερωθήκαμε περπατώντας. Ἀφήσαμε τὸ δάσος καὶ βγήκαμε σὲ ἕνα ἀντέρεισμα, γυμνὸ σὰ ράχη γελάδας. Τὸ περπατήσαμε κάμποσο, δὲν ἔλεγε νὰ σωθεῖ. Μπροστά μας ἡ γῆ φρυγμένη, ὁ ὀρίζοντας ἀναμμένος. Ὁ Νικήτας γύρισε στὸν Μπρατίτσα.

— Τί λές, Κωστή;

Ὁ Μπρατίτσας ζάρωσε τὰ χεῖλια ἀμίλητος. Τοὺς ἔδενε μιὰ φιλία διακριτικὴ, ἀγάπη. Ἐλυσε τὸ λερὸ μαντίλι ἀπ' τὸ λαιμό του νὰ σφουγγίσει τὸν ἰδρώτα.

Ὁ Κωστανταράκος ἔκατσε χάμω καὶ ἔ-

βγαλε τὴν ἀρβύλα του. Τὸ πόδι του εἶχε πρηστοῦ, νταούλι.

— Σὲ χτύπησε, τοῦ εἶπε ὁ Νικήτας.

Τί ἄλλο νὰ τοῦ ἔλεγε.

Ὁ Κωστανταράκος πῆρε στὸ χέρι τὴν ἀρβύλα καὶ κινήσαμε. Καβαλήσαμε τὸ ζυγό, πέσαμε πίσω μεριά. Ἀπὸ κάτω μας φάνηκε μιὰ λάκκα καλλιεργημένη. Ἦταν φυτεμένη πατάτες στὴ σειρά. Ἦσαν ἀνθισμένες. Σταθήκαμε καὶ τίς κοιτάζαμε. Στὴ μέση ἦταν μιὰ καλύβα ἀπὸ τσίγκους καὶ λίγο παραπέρα ἓνα πηγάδι μὲ ἀντένα. Κεῖ πού στεκόμασταν ἔτσι, δίνει μιὰ ὁ Μπρατίτσας πίσω σὰ νὰ δέχτη δάγκωμα καὶ λούφαζε. Ἀπὸ ἔνστιχτο κάναμε ὅλο τὸ ἴδιο. Στὰ χεῖλια τοῦ πηγαδιοῦ καθόταν ἓνας ἄντρας κι ἔτρωγε ξεσκούφωτος. Τὸν εἶδαμε καθὼς μετατοπίστηκε νὰ πάρει τὸν γκουβά.

Ὁ Νικήτας φώναξε τὸν Κωστανταράκο.

— Κατέβα κάνε τράμπα τὰ παπούτσια σου. Καὶ ρώτα ποῦ βρισκόμαστε.

Ὁ χωριάτης ἔριξε τὸν γκουβά στὸ πηγάδι κι ἀνέβασε νερό. Σκύβοντας νὰ πιεῖ εἶδε τὸν Κωστανταράκο μὲς στὶς φτέρες. Στυλώθη ὀρθὸς καὶ τὸν περίμενε. Τὸν εἶδαμε πὺ τοῦ ἄπλωσε τὸ χέρι. Ὁ Κωστανταράκος στάθη ἀπόμακρα, δὲν ἔδωσε τὸ δικό του. Φαίνεται πὺς τοῦ γύρεψε νερό. Ὁ χωριάτης ἔσκυψε, πῆρε τὸν γκουβά νὰ τοῦ τὸν δώσει, καὶ μὲ μιὰ ξαφνικὴ σβελτάδα κεῖ πὺ κανεὶς δὲν τὸ περίμενε, τοῦ τὸν φόρεσε καπέλο. Ὁρμησε κι ἄρπαξε τὸ ξινάρι του νὰ τοῦ ριχτεῖ.

Ἐπεσε μιὰ ντουφεκιά κι ὁ χωριάτης διπλώθηκε στὰ δύο.

Τιναχτήκαμε ἀπάνω αἰφνιδιασμένοι. Ὁ Μπρατίτσας κατέβασε ἀπ' τὸν ὤμο του τὴν ἀραβίδα τοῦ Κουτσοῦ καὶ τοῦ τὴν ξανάδωσε. Τὴν ξέραμε τὴ γρηγοράδα του, τὴν εἶχαμε δεῖ κι ἄλλες φορές. Εἶχε πετάξει τὸ δικό του αὐτόματο μπροστὰ στὰ πόδια του.

Κατηφορίσαμε στὸ πηγάδι. Ὁ χωριάτης εἶχε πέσει στὸ πλευρό, τὰ μάτια του

άνοιχτά, τὰ μαλλιά του τιναγμένα, μιάν άσχημάτιστη έκπληξη σ' όλο του τὸ πρόσωπο.

‘Ο Κωστανταράκος έβγαλε τὸν γκουβά βρεγμένος, εἶχε κοπεῖ τὸ φρύδι του.

— Νά ανέβει ένας στὴν κορφή, εἶπε ὁ Νικήτας ἀνήσυχος.

Γύρισε στὸν Λυγκίτσο.

— Πετάξου, Γιώργη.

‘Ο Λυγκίτσος έφυγε τρέχοντας. ‘Ο Γιωργουλέας έριξε τὸν γκουβά καὶ τὸν ανέβασε γεμάτον. ‘Ο Νικήτας εἶχε σταθεῖ πίσω ἀπ' τὸν σκοτωμένο. Σήκωσε τὸ πόδι του καὶ τὸν έσπρωξε στὸ πηγάδι. ‘Υστερα πῆγε στὴν καλύβα καὶ έδωσε μιὰ κλωτσιὰ στὴν πόρτα. ‘Ήταν άδεια, μιὰ χαλασμένη ρεντιστήρα καὶ κάμποσα σάπια σακιά.

‘Ακρη στὸ πηγάδι ἦταν ἀπλωμένη ἡ πετσέτα μετὸ προσφαί τοῦ χωριάτη. Βρεμένο ψωμί, μισὴ ντομάτα μετὰ σημάδια τῶν δοντιῶν του καὶ ψίχουλα τυριοῦ. ‘Ο Κουτσὸς στάθη καὶ τὸ ἀποτελείωσε.

ΦΥΛΑΓΑ στὴν κορφή. Μές στὴν αὐγή ἤρθε μετὸ βρῆκε ὁ Νικήτας ἀναμαλλιασμένος. Μπροστὰ μας ἦταν μιὰ βαθιὰ γραμμὴ, καὶ ἀμέσως έπειτα ἓνα στενόμακρο χαμοβούνι, ἴσιο καὶ ἐπίπεδο, ξεροκάμπι. ‘Ετσι μᾶς έμεινε. Δυὸ ράχες ἀκόμα πίσω, καὶ στὸν τελευταῖο ὀρίζοντα ἡ θάλασσα. ‘Ανατρίχιαζε γυμνὴ μπροστὰ μας.

Πέσαμε μπρούμυτα νὰ μὴ δίνουμε στόχο.

— Πόσο χρονῶν εἶσαι; μετὸ ρώτησε ὁ Νικήτας.

Τοῦ εἶπα δεκαοχτώ.

Κούνησε τὸ κεφάλι. Τὶς τελευταῖες μέρες εἶχε πάρει μιάν ἀδιόρατη πίκρα τὸ μάτι του.

‘Απὸ μακριὰ ἀκούστηκε βουητὸ αὐτοκινήτου.

— Κοίτα.

Γύρισα κατὰ κεῖ πού μοῦ ‘δειχνε. Πέρα μέσ στὸ πρῶνὸ φέγγος εἶδα κουρνιαχτό. Σὲ λίγο τὸ βουητὸ χάθηκε.

— Μᾶς ἔχουν κλείσει ἀπὸ παντοῦ, εἶπε ὁ Νικήτας.

Δὲν μίλησα. Σὲ λίγο μὲ ξαναρώτησε.

— Φοβᾶσαι;

— Ὅχι.

Χαμογέλασε.

— Θὰ τραβήξουμε γιὰ τὴ θάλασσα, εἶπε.

Τὸν ρώτησα τί θάλασσα εἶναι κεῖ κάτω. Τὸ πρόσωπό του συννέφιασε.

— Δὲν ξέρω.

Ἦταν τριάντα χρονῶν ἄντρας, μέτριο μπόι, μελαχρινός. Τὰ γένια ἔκαναν τὴν ὄψη του πιὸ ἰσχνή. Τὸν εἶδα ἔτσι σκυφτόν, τοῦ λέω.

— Ἀπελπίστηκες;

Εἶπα δὲν θὰ μοῦ ἀπαντήσει.

— Ἀπὸ καιρό.

— Δὲ βαριέσαι, μιὰ ζωή.

Χαμογέλασε πάλι.

— Μὲ τί δύναμη νὰ πεθάνεις.

— Μὴ χολοσκᾶς, κάποιος θὰ σοῦ κάνει τὴ χάρη.

Γύρισε, μὲ κοίταξε σκυθρωπός, ὕστερα κοίταξε τὴ θάλασσα.

— Ποῦ νὰ πιαστεῖς τώρα νὰ γυρέψεις κουράγιο ἀπὸ τὴν ψυχὴ σου.

Κεῖνη τὴν ὥρα βγῆκε ὁ ἥλιος. Τὸ μοῦτρο του βάφηκε ρόδινο μιὰ στιγμή, ἔπειτα ἔγινε ἀδιάφορο. Ἔμεινε ἔτσι κάμποσο σὰ νὰ μὴ σκεβόταν τίποτα.

— Πήγαινε ξύπνα τοὺς ἄλλους, μοῦ εἶπε στὸ τέλος.

ΠΗΡΑΜΕ τὸ ζυγὸ πλαγιαστά, τὸ κοκκινόχωμα σκλήραινε ἀπίθανα στὸν πρωινὸ ἥλιο. Ἀπὸ τὴ βλάβστηση καταλάβαμε ποῦ μετριάστη τὸ ὑψόμετρο, βέλια καὶ κουκουναριές. Χαμηλά μας μιὰ χιλιάδα μέτρα εἶδαμε δημοσιά.

Ὁ Νικήτας λόξεψε ἀριστερὰ κι ἄφησε τὸ μονοπάτι. Πέσαμε στὸ ἀντιπρανές, κολήσαμε πέρα πάντα κι ἀπὸ κεῖ ξαναεἶδαμε τὴ δημοσιά.

Σταθήκαμε. Πάνω στὴ στροφὴ ἦταν

ένα σπίτι μοναχικό, ή πόρτα του ανοιχτή, χάνι θά ήτανε.

‘Ο Νικήτας έβγαλε από τόν κόρφο του τὰ κιάλια, λάφυρο από τή μάχη τῆς Πελαγονίας. Στήν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ φάνη ένας άντρας, κατέβηκε στή δημοσιὰ καί χάθη. “Υστερα ἀκούσαμε βουή κι ένα μικρό φορτηγὸ ἄρχισε ν’ ἀνεβαίνει τόν ἀνήφορο πισώκωλα. ‘Από τή θέση τοῦ ὁδηγοῦ πήδηξε ὁ άντρας πού εἶδαμε πρίν, μπῆκε στοῦ σπίτι καί ξαναβγῆκε μαζί με μιὰ γυναίκα. “Εριξαν στήν καρτόσα κάτι κιβώτια καί γιά κάμποσο κουβέντιαζαν χειρονομώντας. “Επειτα ὁ άντρας ἔκατσε στοῦ τιμόνι καί τὸ αὐτοκίνητο ρόλαρε σβηστό.

Σὲ λίγο ἀκούσαμε τή μηχανή του πού ἀναψε. Σηκώθη ένα σύννεφο μπουχός. Στο φράχτη πίσω ἀπὸ τὸ σπίτι ἦσαν ἀπλωμένα ἀσπρόρρουχα. ‘Η γυναίκα πῆγε τὰ μάζεψε. Γυρίζοντας νὰ μπεῖ μέσα, σταμάτησε κι ἄρχισε νὰ μιλάει με κάποιον στή σκιά.

Δὲν τὸν βλέπαμε. ‘Ο Νικήτας κατέβασε τὰ κιάλια.

— Κάτι γίνεται, εἶπε.

‘Ο Κατσάνης σήκωσε τὸ χέρι του κατὰ τὸ σπίτι. Εἶδαμε στήν πόρτα έναν με μπότες καί κυλότα, ψηλό, θεριακωμένο, τὰ χέρια στοῦ ζουνάρι του. ‘Απὸ κάτω ἀνέβηκε ένας ἄλλος, στὸν ὄμο εἶχε ντουφέκι. “Αρχισαν τὶς κοντόβολτες ἐκεῖ μπροστά. “Υστερα φάνηκαν ἄλλοι δυὸ ὀπλισμένοι κι ἀνέβαιναν κατὰ τὸ μέρος τους.

‘Ο Νικήτας ἔχωσε τὰ κιάλια στοῦ κόρφο του.

— Σοῦρτε με τρόπο, μᾶς εἶπε.

Γλιστρήσαμε με τήν κοιλιὰ ένας ένας καί πήραμε τὰ μπρὸς πίσω. Μέσα στοῦ μεσημέρι φτάσαμε στοῦ μέρος πού εἶχαμε κοιμηθεῖ. Δεξιά κι ἀριστερά μας ἦσαν οἱ δυὸ βαθιές γραμμές, δὲν τ’ ἀποφασίζαμε νὰ τὶς κατεβούμε. Σταματήσαμε ξεθεωμένοι. ‘Ο Κατσάνης εἶχε φάει μπουρμπούτσελα, ἄρχισε νὰ τὸν λιγώνει τὸ στομάχι. “Εγειρε

στο πλευρό του και ξέρναγε σάλιο. Στο μονοπάτι ανάμεσα στο διάσελο άκούσαμε κουδούνι. Δέν προλάβουμε νά τραβηχτούμε, φάνηκε ένα μουλάρι φορτωμένο με δυό τριατικούς και πίσω του ο άγωγιάτης. Ο άγωγιάτης μόλις μās ειδε σταμάτησε. Είδε όμως πού τόν κοιτάζουμε και μεϊς, δέν τού 'μενε τίποτα άλλο. "Εφτασε στο ύψος μας, σχεδόν, καμώθη νά μās προσπεράσει. Ο Γιωργουλέας σκούπιζε τά γυαλιά του. Είχαν συρμάτινο σκελετό, τό 'να τους μπράτσο σπασμένο, τό 'χε ματίσει με θηλιά από σπάγγο. Μισόκλεισε τά μάτια και τόν κοίταξε. "Ετσι πού τόν ειδε νά προσπερνάει, τινάχτη άπάνω και τού μπήκε μπροστά. "Επιασε τό μουλάρι από τό καπίστρι και τράβηξε τίς λινάτσες πού σκέπαζαν τούς τριατικούς. "Ησαν γεμάτοι άσβέστι πέτρες ως άπάνω. "Εμεινε. Γύρισε στον άγωγιάτη, τό μάτι του θολό, ή φωνή βραχνή.

— "Εχεις τσιγάρο;

— Δέν καπνίζω, είπε αυτός κι έτρεμαν τά χείλια του.

Κάτι σαν ύστερία έπιασε τόν Γιωργουλέα, και ξαφνικά τού κοπανάει μιá μπουφλα μ' όλη του τή δύναμη. Σά νά 'φταιγε πού δέν κάπνιζε. Τό μουλάρι ξαφνιάστηκε. "Επεσε ή ψάθα τού άγωγιάτη, εκείνος δέν έσκυφε νά τήν πάρει. Κοίταζε σά δαρμένο ζό. Τόν κοίταζε κι ο Γιωργουλέας.

Ζύγωσε ο Νικήτας, πίσω του ο Μπρατίτσας και μεϊς. Τόν βάλαμε στη μέση. Ο άγωγιάτης άπλωσε τό χέρι του κι άκούμπησε στον τράχηλο τού μουλαριού. Νά πιαστεί από κάτι δικό του.

— "Από πού έρχεσαι; τόν ρώτησε ο Νικήτας.

— "Από τά Βούρβουρα.

— Ποϋ πηγαίνεις;

— Στο Καστρί.

— Πόσο είναι ως εκεί;

— Μιάμιση ώρα.

— "Εχει άπόσπασμα;

- Δὲν ξέρω.
- Τί κουβαλᾶς;
- Ἀσβέστι γιὰ τὴν ἐκκλησιά.
- Στὰ Βούρβουρα ἔχει σταθμό;
- Ὁχι.
- Οἱ Βουρβουραῖοι ἔχουν ὄπλα;
- Ὁχι.
- Οἱ Καστρίτες;
- Δὲν ξέρω.
- Τί θάλασσα εἶναι κεῖ κάτω;
- Τὸ Ἄστρος.

Ἦταν ἕτοιμος νὰ ἀπαντήσῃ ἀκόμα, ἀλλὰ ὁ Νικήτας δὲν τὸν ρώτησε τίποτα ἄλλο. Ὁ Γιωργουλέας ὄπλισε. Ὁ ἀγωγιότης ἄρχισε νὰ χλωμιάζει. Ὁ Νικήτας τὸν κοίταζε. Ὁ Γιωργουλέας στεκόταν μὲ τὸ ὄπλο ἀσάλευτος, σὰ νὰ τοιμαζόταν ἀπὸ μέσα του. Τὸ χέρι τοῦ ἀγωγιότη σφίχτηκε νευρικὰ πάνω στὸ ζό. Ἡ ματιὰ τοῦ Νικήτα πῆγε σὲ κεῖνο τὸ χέρι. Χοντρά λιοκαμένα δάχτυλα καὶ στὸ παράμεσο μιὰ φαγωμένη βέρα χαράκωνε τὴ σάρκα.

— Πήγαινε, τοῦ εἶπε.

Δὲν τὸ κατάλαβε ἀμέσως.

— Φύγε, τοῦ ξαναεἶπε ὁ Νικήτας.

Ἐσκυψε, πῆρε τὴν ψάθα του ἄρχισε νὰ τραβάει τὸ μουλάρι. Ὁ Γιωργουλέας τίναξε τὸ χέρι του ὀργισμένος καὶ τοῦ ἄρπαξε τὴν ψάθα ἀπὸ τὸ κεφάλι.

Ὁ ἀγωγιότης μάκρυνε σκυφτὸς χωρὶς νὰ κοιτάξῃ πίσω. Στράβωνε μονάχα ἢ ραχοκοκαλιά του, ἐκτεθειμένη ἀκόμα στὰ ντουφέκια μας.

Ὁ Γιωργουλέας γύρισε στὸ Νικήτα.

— Γιατί τὸν ἄφησες;

— Καμώσου.

— Ξέρεις τί θὰ κάνει μόλις καβαλήσῃ τὴ ράχη;

— Ἐγὼ κάνω κουμάντο ἐδῶ.

— Μὲ τὴ δική μου ζωή;

Πετάχτηκε ὁ Μπρατίτσας.

— Σκάσε.

ΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ ἦταν στὴ γέμιση, περιμέ-
ναμε νὰ βασιλέψει. Πιάσαμε τὴ ρεματιά.
Δυσκολευτήκαμε λίγο στὸ ξεκίνημα, ὕ-
στερα τὰ πόδια μας συνήθισαν. Εἶχαμε νυ-
χτοπερπατήσει χιλιάδες ὥρες. Πάντα στὴν
ἀρχὴ ἦταν ὁ ἴδιος φόβος, ὁ φόβος τοῦ σκο-
ταδιοῦ.

Κόψαμε δρόμο ὅλη νύχτα, καὶ μὲ τὸ
χάραμα, τὴν ὥρα ποὺ λογαριάσαμε νὰ
λουφάξουμε, μᾶς χτύπησαν.

Ὁ Μπρατίτσας κλώτσησε πίσω ἀπὸ μιὰ
πέτρα κι ἄρχισε νὰ ἀνταποδίνει πυρά. Κα-
ταλάβαμε πὼς ἦσαν λίγοι. Κάναμε γιούρ-
για ὅλοι μαζί ἀπάνω τους, ἔμπηξε τὴ φωνή
ὁ Νικήτας, τοὺς καβαλήσαμε καὶ τοὺς ξε-
περάσαμε.

Μᾶς πῆρε ὁ ἥλιος σὲ μιὰ πλευρά ὅλο
σπάλαθρο καὶ σακοράφα. Κάτσαμε νὰ ἀνα-
σάνουμε, μᾶς ἔλειπε ὁ Κατσάνης. Ἀντίκρυ
μας ξανά ἡ δημοσιά. Γυρίζαμε στὸ ἴδιο
μέρος. Ὁ Γιωργουλέας εἶχε ξεγδαρθεῖ

στὸ μπράτσο, μάτωνε. Ἔσκισε τὸ πουκά-
μισό του νὰ τὸ δέσει. Ὁ ἥλιος χτύπαγε ἄ-
πονος, οἱ κατσικόδρομοι γεμάτοι ξεραμέ-
νες κακαράτζες. Πουθενὰ νερό, οὔτε ἡ λα-
χτάρα του. Ξερολιθιά καὶ μπαῆρι.

Σὲ κείνη τὴν ὥρα ποὺ δὲν εἶχαμε νά-
καρα μὴδε γιὰ ἀνάσα, ὁ Γιωργουλέας ἔ-
πιασε τὸ τραγούδι. Αὐτὸ τὸ κτῆνος εἶχε
ἀπὸ ἔνστιχτο τὴν ἱκανότητα νὰ ἀδράχνει
ἀπλά κι ἀβίαστα τὸν κραδασμὸ τῆς στιγ-
μῆς:

*Βγῆκεν ὁ ἥλιος κόκκινος — καὶ τὸ φεγ-
γάρι μαῦρο
κι ὁ λαμπερὸς ἀγγερινὸς — δὲ λείει νὰ βα-
σιλέψει.*

Ἡ φωνὴ του χαμηλὴ μὲς στὸ στυγνὸ
πρωινὸ ἄγγιζε ὡς τὴ φτέρνα. Ψηλός,
χωντροκόκαλος, τὸ μούτρο του πελεκητό.

Τ' ἄστρα ξημερωθήκανε, μεπεδέψαν τίς
τροχιές τους, ὁ οὐρανὸς χυμοῦσε στὸ κε-
φάλι μας.

Σηκώθηκε βουὴ στὸ δρόμο, ὕστερα κουρ-

νιαχτός. Μιά δεκαριά αυτοκίνητα φορτωμένα στρατιῶτες ἄρχισαν νὰ κατεβαίνουν στὶς στροφές. Πέσαμε καταγῆς στέρνο μὲ στέρνο καὶ τὰ κοιτάζαμε. Στὸ τελευταῖο ἦσαν μουλάρια.

Τ' ἀφήσαμε νὰ περάσουν καὶ σηκωθήκαμε. Κινήσαμε ἀργὰ νὰ πιάσουμε τὴν κορφή. Τὴν ὥρα πού καβαλάγαμε τὴ δημοσιὰ ἀκούστηκε ξανὰ βουή. Σκορπίσαμε λαφιασμένοι στὸ χαντάκι.

Ψηλά στὴν πρώτη στρόφῃ φάνηκε τὸ φορτηγὸ πού 'χαμε δεῖ καὶ χτὲς στὸ χάνι. Τὸ εἶδε ὁ Νικήτας πρῶτος καὶ μ' ἓνα ἄλλμα ἔπιασε δίπλα στὸν Κουτσό. "Ἀρχισε νὰ τὸν ὀρμηνεύει.

Σηκώθη ὁ Κουτσός, ἄφησε τὸ ντουφέκι του καὶ βγῆκε καταμεσίς στὸ δρόμο. Σὲ λίγο ξεμπούκαρε τὸ φορτηγὸ ἀπὸ μπροστά. Σήκωσε τὸ χέρι του νὰ τὸ σταματήσει. Ὁ ὀδηγὸς ἔκανε νὰ κόψει, ζυγώνοντας ὅμως τὸν καλοπρόσεξε, πάτησε γκάτσι. Χύθηκε πίσω του ὁ Κουτσὸς μέσα στὴ σκό-

νη, κέρδισε τὴ διαφορὰ τῆς στροφῆς, πήδηξε στὸ φτερό καὶ τὸν ἄρπαξε ἀπὸ τὸ λαιμό. Ὁ ὀδηγὸς φρέναρε καὶ τεντώθη πίσω ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴ λαβή. Τὸ αυτοκίνητο ξάκρισε δεξιά, οἱ μπροστινοὶ τροχοὶ ἔπεσαν στ' αὐλάκι καὶ κουτούλησε στὸν ὄχτο.

Σηκωθήκαμε τρέχοντας ἀπὸ πίσω. Ὁ Κουτσὸς τράβηξε τὸ χέρι του καὶ ὁ ὀδηγὸς ἔπεσε ξερός πάνω στὸ τιμόνι. Πήδηξε κάτω σὰ σκυλὶ πού ἔκανε ζημιὰ. Ὁ Νικήτας πῆγε νὰ τοῦ ριχτεῖ ὀργισμένος.

— Βρὲ ζωντανό...

Τὸν βοήθησε ὁ Μπρατίτσας καὶ τράβηξαν τὸν ὀδηγό. Τὸν ἄφησαν νὰ πέσει καὶ καθὼς τὸ φρένο λευτερώθηκε, τὸ αυτοκίνητο ἔκανε μιὰ μπροστά καὶ κόλλησε περισσότερο στὸν ὄχτο.

— Ἐέρει κανέννας νὰ σωφάρει; ρώτησε ὁ Νικήτας.

Δὲν μίλησε κανεὶς.

Μπῆκε ὁ ἴδιος μέσα, πασπάτευσε τὶς ταχύτητες, κατάφερε νὰ τὸ βγάλει στὸ

δρόμο. Μᾶς πρόσταξε ν' ἀνεβοῦμε ἀπάνω. Πιαστήκαμε ἀπὸ τὰ παραπέτια ἀφήνοντας τὸν ὁδηγὸ ἐκεῖ.

— Ρίχτε κι αὐτὸν μέσα.

Τὸν πιάσαν χέρια-πόδια ὁ Γυαλῆς μὲ τὸν Κωστανταράκο καὶ τὸν πέταξαν σὰν τσουβάλι.

Ὁ Μπρατίτσας ἔκατσε μπροστά. Ὑστερα βγῆκε καὶ φώναξε νὰ πάω γὼ στὴ θέση του. Μὲ ἔθελε ὁ Νικήτας πού ἔμουν ἀμούστακος, νὰ μαλακῶνω τὴ δική του ἀγριάδα.

— Πιστεύεις; μὲ ρώτησε κι ἓνα στιφὸ χαμόγελο στράβωσε τὸ στόμα του.

Γύρισα τὸν κοίταξα παραξενεμένος.

— Κάνε τὸ σταυρὸ σου.

Ἄφησε τὸ πεντὰλ καὶ τὸ αὐτοκίνητο τινάχτηκε μπροστά. Ἐπεσα ἀπότομα πίσω κι ἀμέσως ἔπειτα κουτουλήσα στὸ τζάμι καθὼς ὁ Νικήτας ξαναφρέναρε τὸ ἴδιο ἀδέξια.

Τὸν ἔβλεπα, κράταγε κάργα τὸ τιμόνι

μὲ τὴ ματιὰ καρφωμένη στὸ δρόμο. Στὶς στροφές δάγκωνε τὴ γλώσσα, ἔκοβε τὴν ἀνάσα του.

Λίγο-λίγο ἔστρωσε. Παρακάτω μίλησε κι ὄλας. Πήραμε τὴν τελευταία στροφή, καὶ εἶδαμε μπροστά μας χωριό.

— Χτύπα τους πίσω, μοῦ εἶπε.

Γύρισα πίσω, χτύπησα τὸ μικρὸ τζαμάκι καὶ τοὺς ἔκανα νόημα νὰ πέσουν χάμω.

Τὸ χωριὸ ἦταν ἔρημο. Κουδούνιζαν τὰ κεραμίδια του ἀπ' τὴν κάψα. Μιὰ ἀποφορὰ ἀπὸ φουσκὴ καὶ βαρβατιὰ χτύπησε στὰ ρουθούνια μας. Ἄδριστα πιάναμε τὸ σάλαγο ἀπὸ τὴν ἔνταση τοῦ θέρου. Ὁ Νικήτας πάτησε γκάζι, μούγκρισε ἡ μηχανή, σηκώθη σύννεφο ὁ μπουχός. Μὲ τὴν ἀκρη τοῦ ματιοῦ πῆρα μέσα σὲ μιὰ αὐλὴ ἓνα φασκιωμένο μωρὸ νὰ οὐρλιάζει στὸν ἥλιο.

Ἄφήσαμε πίσω μας τὸ χωριό. Δεξιά μας, μιὰ διακοσαριά μέτρα, θέριζε ἓνας ἄντρας μοναχός του. Σήκωσε τὸ κορμί

του, έβαλε την παλάμη αντήλιο και μάς κοίταζε.

— Βγάλ' του τὸ χέρι σου, μοῦ εἶπε ὁ Νικήτας.

Ἔβγαλα τὸ χέρι μου ἀπὸ τὸ παράθυρο και τοῦ τὸ κούνησα. Ὁ δρόμος τράβαγε γιὰ κάμποσο ἴσιος. Μπροστὰ ὡς ἐκεῖ πού ἴφτανε τὸ μάτι, ἓνα ὑπόλοιπο κουρνιαχτοῦ σκόρπαγε στὸν ἀέρα.

Ἡ φάλαγγα δὲν μάς εἶχε ἀφήσει και πολὺ πίσω.

— Πρέπει νὰ τοὺς φτάσουμε, εἶπε ὁ Νικήτας. Νὰ κολλήσουμε κοντὰ τους.

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ἦταν τολμηρὸ και ἔξυπνο. Σὲ κανὰ τέταρτο μπήκαμε σ' ἄλλο χωριό. Κεφαλοχώρι. Μπροστὰ στὴν ἐκκλησιά ἦταν ἡ μικρὴ πλατεία. Ἄπὸ ἓνα μαρμάρينو λιονταροκέφαλο ἔτρεχε νερό. Ἡ φάλαγγα ὅτι θὰ ἴχε φύγει. Στὸ καφενεῖο καθόταν ὁ νωματάρχης. Γύρω του κάμποσες καρέκλες, και στὸ τραπέζι ἄδεια ποτήρια και

πιατάκια τοῦ γλυκοῦ. Ἦταν ζωσμένοι τὴν ἐξάρτυσή του, κοντὸς χοντρὸς σὰ χοιρινό. Γύρισε τὸ κεφάλι και μάς κοίταζε. Ἄπὸ ἐνστιχτο ἀναζήτησα τὸ ὄπλο μου.

— Πρόσεξε, μοῦ σφύριξε σιγὰ ὁ Νικήτας.

Ἦταν ψύχραιμος, τόσο ἀπίστευτα ψύχραιμος πὸυ καταλάβαινα τὴν ἔνταση ἀπὸ μέσα του.

Ἐνας ψηλὸς βαρὺς παπὰς μάς ἔκοψε τὸ δρόμο. Ὁ Νικήτας φρέναρε μαλακὰ και ἀκούμπησε μὲ τὰ μπράτσα στὸ τιμόνι.

Ὁ παπὰς ζύγωσε ἀργοκίνητος στὴν πόρτα.

— Τί ἔγινε ὁ Ἀντώνης; ρώτησε.

Καταλάβαμε πὸς λέει γιὰ τὸν ὀδηγό. Ὁ Νικήτας χασομέρησε λίγο.

— Ἐφαγε κονσέρβα, τὸν ἔπιασε ἡ κοιλιά του.

— Τί λὲς ρὲ παιδί; Ἐσὺ ἴσαι ὁ κουινιάδος του;

Κοίταξα τὸν παπά, ὕστερα κοίταξα τὸ Νικήτα. Ἦταν ἀνέκφραστος.

— Ναί, εἶπε.

— Ἡ μηχανή ἀλωνίζει;

Τὰ νεῦρα στούς καρπούς μου πήγαιναν νά σπάσουν.

— Ναί, ξαναεἶπε ὁ Νικήτας.

Ἔβλεπα τὸ νωματάρχη μέσα ἀπὸ τὸ σπασμένο καθρεφτάκι τοῦ αὐτοκινήτου νὰ μᾶς κοιτάζει. Κι ὁ παπὰς δὲν ἔλεγε νὰ ξεκολλήσει.

— Πές του νὰ μοῦ στείλει τὰ φτυάρια. Μὲ γελάει μιὰ βδομάδα.

— Χτὲς πέρασε ὁ ἴδιος.

— Δὲν τὸν πρόλαβα, μοῦ ἔφυγε.

— Καλὰ παπά.

— Κάνε μου τὴ χάρη. Κάθονται οἱ γυναῖκες μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα τόσες μέρες.

— Ἐντάξει παπά.

— Τὰ λεφτὰ τὰ ἔχει πάρει.

— Θὰ τοῦ τὸ πῶ.

Ὁ παπὰς τραβήχτηκε ἀπ' τὴν πόρτα κι ὁ Νικήτας ξεκίνησε. Βγήκαμε ἀπὸ τὸ χω-

ριὸ ἀμίλητοι. Εἶχαν ιδρώσει οἱ παλάμες μου, τὸ ἴδιο καὶ οἱ δικές του. Ἄφησε μιὰ στιγμή τὸ τιμόνι καὶ τὶς σκούπισε στὰ γόνατά του. Ἀνάσανε βαθιά, γύρισε μὲ κοιτάξε.

Ὁ Μπρατίτσας ἀπὸ πάνω πιάστηκε στὸ παραπέτι, γλίστρησε στὸ φτερό κι ἔχωσε τὸ κεφάλι του μέσα. Ἀκούμπησε τὸ δεξιὸ του χέρι στὴν πλάτη τοῦ Νικήτα.

— Μοῦ κόβεις τὸν ἀέρα, τοῦ εἶπε ἐκεῖνος.

ΠΗΡΑΜΕ μιὰ πλαγιά, ὁ δρόμος ἔμοιαζε κομμένος μὲ τὸ μαχαίρι. Ἡ ἔκχωση δεξιά μας ἦταν σκεπασμένη σ' ὄλο τὸ μῆκος της μὲ ἀνθισμένες ἀφάνες. Ὁ ἥλιος στράβωνε. Οἱ πέτρες γυάλιζαν καὶ τὸ ἔντονο κίτρινο ἀπὸ τὶς ἀφάνες ἔδινε μιὰν ἀγύριστη ἐντύπωση. Ὁ Νικήτας ἔκοψε ταχύτητα. Οἱ ἄλλοι πάνω στὴν καρότσα σηκώθηκαν ὀρθοί, ἔτσι ποὺ χτύπησε στὰ μάτια τους τὸ σκληρὸ φῶς.

Ἐλλάξαμε ρυθμό, τὸ αὐτοκίνητο πήγαινε ἄργά, σὰ νὰ πλέαμε σὲ μιὰ πετσιασμένη ἐπιφάνεια ἀπὸ λιωμένο ἀτσάλι.

Τὴν Ἀχερουσία τὴν εἶχα φανταστεῖ σκιερὴ κι ἀνήλιαγη. Τώρα ἔτσι χωρὶς λόγο μέσα σὲ τόσο φῶς, τὸ ἔλεγα καὶ τὸ ξανάλεγα ἀπὸ μέσα μου.

Ἀχερουσία, Ἀχερουσία...

Ὁ Νικήτας κοίταζε ἀμίλητος. Δεξιὰ ἦσαν οἱ ἀφάνες καὶ οἱ ἐκτυφλωτικὲς πέτρες. Μιὰ ζάρα ἔννοιας χαράκωσε τὸ κούτελό του. Τί προμηνύματα νὰ τοῦ ἔφερνε τοῦτο τὸ ἀβάσταχτο χρωματικὸ ὄργιο.

Πήραμε μιὰ κλειστὴ στροφή κι ἀποκαλύφθηκε μπροστά μας ἀστήθι ἢ ἀνηφόρα. Ὁ Νικήτας ἔκανε ν' ἀλλάξει ταχύτητα. Δὲν τὰ κατάφερε, τὸ αὐτοκίνητο κάλντισε καὶ μᾶς πῆρε πίσω. Δοκίμασε νὰ φρενάρει ἀλλὰ τὰ φρένα δὲν πιάσανε. Ἐντρομος ἔκοψε τὸ τιμόνι ὅλο δεξιὰ καὶ τὸ αὐτοκίνητο μπάρταρε στὸ χαντάκι.

Ἀνοίξαμε τὶς πόρτες καὶ κατεβήκαμε.

Οἱ ἄλλοι εἶχαν πηδῆξει κι ὄλας ἀπὸ πάνω λαφιασμένοι.

—Ἐπρεπε νὰ ἔχουμε τὸν ὁδηγό, εἶπε ὁ Νικήτας.

Σταθήκαμε κάμποσο κοιτάζοντας τὸ αὐτοκίνητο. Τὸ ἀφήσαμε μὲ τὴ μηχανή του νὰ δουλεύει καὶ κάναμε ἀριστερά μας κάτω. Βγήκαμε στὸ ξεροκάμπι.

Συνέχεια στὴν πλευρὰ μὲ τὶς ἀφάνες ἦταν τὸ βουνό. Ἀλλὰ γιὰ μᾶς ἦταν πιά ταμπού. Θὰ ἔχαν ἀρχίσει κι ὄλας νὰ τὸ χτενίζουν.

Στὸ ξεροκάμπι μείναμε δυὸ μέρες. Καίγταν ὀλόκληρο. Τὰ σπαρτὰ ντάλα στὸν καιρὸ τοῦ θέρου πολλαπλασίαζαν τὴ βαναυσότητα τοῦ ἡλίου. Τρώγαμε στάχυα τριμμένα στὴ χούφτα, ἀλλὰ μᾶς ἔλειπε τὸ νερό. Τὴν πρώτη μέρα τὴν περάσαμε κρυμμένοι, προσπαθώντας νὰ ἐντοπίσουμε κανένα μέρος ποῦ θὰ βρῖσκαμε νὰ πιοῦμε. Οἱ χωριάτες εἶχαν ἀρχίσει νὰ βάνουν δρεπάνι ἀπὸ τὶς ἄκρες. Τοὺς βλέπαμε, οἱ γυναῖκες

διπλωμένες στὰ δύο, μπαμπουλωμένες με
χρωματιστὰ τσεμπέρια, στὰ πόδια κάλτσες
και τὰ χέρια προφυλαγμένα σὲ μακριὰ μα-
νίκια, τίποτα γυμνὸ ἔξω ἀπ' τὸ σπάθισμα
τῆς ματιᾶς στὸν ἥλιο. Κι ὁ ἀέρας ἦταν κο-
ρεσμένος ἀπὸ ἔξαψη και ἐπιφωνήματα.
Τὴν πιάναμε τὴ λαχτάρα τους. Μεῖς τὰ
ἔχαμε ἀφήσει ἐδῶ και τρία χρόνια αὐτὰ τὰ
ἔργα. Ἄλλὰ ἤμαστουν ἀπὸ τὴν ἴδια πάστα.
Ἡ προσδοκία τῆς σοδειᾶς, ὁ γυμνὸς σπαρ-
ταριστὸς καρπὸς στὸ χῶμα τοῦ ἄλωνιοῦ.
Ἦ ναι. Ἡ δίψα μας. Δὲν ἀντέχαμε ἄλλο.

ΤΗΝ ΑΥΓΗ ἔφυγα με τὸν Κουτσὸ νὰ ψά-
ξουμε. Ὁ Νικήτας λογάριαζε νὰ μέναμε κα-
μιὰ βδομάδα ἀπάνω κεῖ ἂν βρίσκαμε νερό.
Τὸ ξεροκάμπι ἀκάλυπτο ἔξω ἀπ' τὰ σπαρ-
τά, και με τὸν κόσμο νὰ θερίζει θὰ μᾶς
κρατοῦσε μιὰ χαρά.

Μακριὰ κατὰ τὴν ἀνατολὴ εἶχαμε δεῖ
δυσὸ ψηλὰ δέντρα, ἔμοιαζαν λεῦκες. Τρα-
βήξαμε ζαγά κατὰ κεῖ. Τὰ δέντρα ἦσαν

λεῦκες ὅπως τὸ εἶχαμε ὑποθέσει. Ἄλλὰ
ἦσαν κιτρινοφυλλιασμένες. Ὁ Κουτσὸς ἔ-
κατσε νὰ με καλύψει. Κατηφόρισα κατὰ τὸ
καλύβι ποῦ ἦταν μπροστὰ στὶς λεῦκες. Βρῆ-
κα στὸ πίσω μέρος δυὸ ξύλινες κορύτες γιὰ
τὸ πότισμα ζωντανῶν. Μιὰ πρωτόγονη
ὕδραυλικὴ ἐγκατάσταση ἀπὸ ντενεκέδες
ἦταν στεγνὴ. Γύρισα, ἔκανα νόημα τοῦ
Κουτσοῦ. Νόμισε πὼς βρῆκα νερό κι ἄρ-
χιση νὰ πηδάει τὸν κατήφορο με τὸ ξεγο-
φιασμένο πόδι του. Ἐφτασε κοντά, ἔπεσε
στὰ τέσσερα και πῆρε ψαχτὰ τὸ αὐλάκι ὡς
τὴ ρίζα του. Ἐνα μικρὸ μποστάνι, δυὸ
δρασκελιές τόπος, ἦταν ξεραμένο πρὶν τῆς
ἄρας του. Παραλοῖσμένος τράβηξε ἕνα λα-
μαρινένιο λούκι κι ἄρχισε νὰ τὸ κοπανᾷ
με λύσσα. Ὑστερα τὸ πέταξε και φύγαμε.

Κοντὰ τὸ μεσημέρι γυρίζαμε ἀκόμα ἔ-
τσι. Πέσαμε σὲ μιὰ λάκκα, τὸ στᾶρι κρά-
ταγε χλωρό. Στους γιακάδες της εἶχαν φυ-
τέψει καπνά. Ἀπὸ μακριὰ δὲν καταλάβαμε
τί εἶναι. Τὰ εἶδαμε ποῦ πρασινίζανε, τρα-

βήξαμε μὴ βροῦμε νερό. Ἐπὶ τὴν ἰδέα περισσότερο, σὰ νὰ μᾶς πῆρε ἡ μυρουδιά τῆς νικοτίνης. Ὁ Κουτσός γέμισε τὸν κόρφο του φύλλα. Στὸ τέλος τὰ πέταξε, κατάλαβε πὼς δὲν γινόταν τίποτα.

Ἄνεβήκαμε σ' ἓνα ψῆλωμα νὰ κατατοπιστοῦμε γύρω μας.

Ἡ ὀρατότητα στένευε ἀπὸ τὴν κάψα. Ἐμενε ἀκόμα δρόμος νὰ γυρίσουμε. Μπροστά κάμποσο, θέριζαν. Ἐχωρίζαμε καλὰ τίς γυναῖκες. Τὰ χέρια τους πηγαινοέρχονταν ἀσίγαστα καὶ οἱ ἀντηλιές χόρευαν πάνω στὰ δρεπάνια. Οἱ ἄντρες γυρόφερναν ξαναμμένοι, δεμάτιζαν τὰ χερόβολα καὶ τὰ κουβάλαγαν.

Σὲ λίγο λάσκαραν γιὰ φαί. Ἐαπλώθηκαν κάτω ἀπὸ μιὰ γχορτσιὰ κι ἄρχισαν νὰ ἀστεϊεύονται.

— Τί λές, κατεβαίνουμε; εἶπε ὁ Κουτσός.

— Ὁχι, εἶπα γώ, δὲν κάνει νὰ φανοῦμε. Μπορεῖ νὰ ἔχουν καὶ ὄπλα.

Οἱ γυναῖκες χαχάνιζαν. Μὲς στὸ κακάρισμα τους μαντεύαμε τὴν ἐκκλιση τῶν κορμιῶν τους ἀπὸ τὴ ζέστη καὶ τὸ μόχτο. Κάτι μικρὰ σηκώθηκαν κι ἄρχισαν νὰ τραβᾶν τὰ ζῶα γιὰ νὰ τὰ δέσουν στὸ ἀποκάλαμο. Ἐσαμάρωτα.

Σὲ λίγο φάνη ἓνας ἄντρας, ἐρχότανε καβάλα σὲ μουλάρι. Τοὺς ἔφτασε, πήδηξε κάτω, στὸν ὄμο του εἶχε ντουφέκι. Ἐφόρτωσε μιὰ βαρέλα μὲ νερό καὶ κάμποσα ταγάρια.

— Τὰ βλέπεις; γύρισα εἶπα τοῦ Κουτσού.

Δαγκωνότανε.

Κάτσανε χάμω κι ἄρχισαν νὰ τρῶνε. Οἱ φωνές σταμάτησαν, ἀκούγαμε τὰ πηρούνια νὰ χτυπᾶν στὰ κατσαρόλια. Ἦταν μαρτύριο. Καθένας πὺ δῖψαγε ἔβανε νερό ἀπὸ τὴ βαρέλα κι ἔπινε. Κοίταξα τὸν Κουτσό.

— Πᾶμε, τοῦ εἶπα.

Δὲ μ' ἄκουσε. Τὸν φοβήθηκα.

— Πᾶμε Σαράντο.

Σήκωσε ἄργά τὸ ὄπλο του καὶ σημάδεψε.

Κεῖ κάτω ἓνας εἶχε σηκωθεί ὀρθός, κράταγε τὴ βαρέλα ψηλά κι ἄφηνε τὸ νερὸ νὰ πέφτει κρεμαστὸ στὸ στόμα του.

Οἱ ἄλλοι εἶχαν σταματήσει καὶ τὸν κοίταζαν.

— Σαράντο.

Πάτησε τὴ σκαντάλη. Ἡ ντουφεκιά ἀκουστήκε ξερὴ μέσα στὴ ζέστη καὶ ἡ βαρέλα τινάχτη στὸν ἀέρα. Οἱ ἄντρες πετάχτηκαν ἀπάνω κι ἄρπαξαν τὰ ντουφέκια τους. Οἱ γυναῖκες ἄρχισαν νὰ ξεφωνίζουν τρομαγμένες.

Ἐγείρα τὸν κατήφορο καὶ τὸ ἴσασα. Ὁ Κουτσὸς ἔμεινε λίγο, ὕστερα μὲ πῆρε ἀπὸ κοντά. Κάθε τόσο κοντοστεκότανε, γύριζε πίσω τὸ κεφάλι του καὶ κοίταζε πεισματωμένος.

Ὁ κόσμος ἀνταριάστηκε ἀπ' τὴ ντουφεκιά, κάναμε ἓνα σωρὸ ἐλιγμούς μὲς στὰ

γεννήματα γιὰ νὰ τοὺς ἀποφύγουμε. Σκεβόμουνα τὸ Νικήτα ποὺ θὰ θύμωνε. Ἄλλὰ ἔτσι κι ἄλλιως, δὲν εἶχαμε βρεῖ νερὸ.

Φτάσαμε στὸ μέρος ποὺ τοὺς εἶχαμε ἀφήσει, λίγο πρὶν ἀπ' τὸ βράδυ. Μᾶς περιμένε ὁ Κωστανταράκος. Οἱ ἄλλοι εἶχαν τραβηχτεῖ μακρύτερα. Ἄκουσαν τὴ ντουφεκιά, εἶδαν καὶ τὸν κόσμο ποὺ σάλεψε, μπῆκαν σὲ ἔννοια.

Μᾶς ἔδωσαν νερὸ καὶ ξεδιψάσαμε, τὸ ἴχαν διπλωθεῖ ἐκεῖ, μὲς στὰ πόδια τους.

— Γιατί τὸ κάνατε βρέ, ἀγρίεψε ὁ Νικήτας. Τώρα ποὺ βρήκαμε καὶ τὸ νερὸ.

Τοῦ ἴπαμε ψέματα πὼς μᾶς ντουφέκισαν ἐκεῖνοι.

Κάτσαμε νὰ ξαποστάσουμε. Τὸ ἡμερινὸ φεγγάρι ἀρμένιζε διάφανο ψηλά μὲς στὴν καλοκαιριάτικη νηνεμία. Μὲ τὰ ψηφώματα τὸ ξεροκάμπι σίγασε λίγο-λίγο, ὥσπου νυχτώνοντας βουβάθηκε ἐντελῶς. Δρόσισε κι ἀπὸ τὸ βουνὸ ἄρχισε νὰ φυσάει

απόγειος. Κατέβαζε τὴ μυρουδιά τοῦ ἔλα-
του ὡς τὰ σπλάχνα μας.

KINHΣAME τρεῖς ὥρες νύχτα. "Οσοι εἶ-
χαν παγούρια πῆγαν τὰ γέμισαν πρὶν.

Πήραμε τὰ καπούλια τοῦ ξεροκαμπιού
ὄλο ζερβά. Ξημερωθήκαμε σὲ μπαῖρι. Δὲν
ἦταν νὰ μείνουμε ἐκεῖ. Σηκώθη ὁ ἥλιος, ὁ
Νικήτας τρωγότανε.

Εἶδαμε μακριὰ κάτι γυναῖκες νὰ ὀδεύ-
ουνε πάνω σὰ ζά. Τίς ἀφήσαμε, σκαπέ-
τησαν.

— Νὰ φύγουμε, εἶπε ὁ Νικήτας.

Ὁ Γιωργουλέας εἶχε τὴν ψάθα τοῦ ἀγω-
γιάτη. Τὸν ἔβαλε ὁ Νικήτας νὰ πηγαίνει
μπροστά, ἔμοιαζε μὲ ζωμάχο. Ἀκολου-
θούσαμε πίσω μιὰ τρακοσαριά μέτρα, κά-
θε πού μᾶς ἔκανε σινιάλο.

Ἀνεβοκατεβήκαμε δυὸ - τρεῖς ἐπάλλη-
λες ραχοῦλες μὲ κοκκινόχωμα, δῶ ἐκεῖ
βρίσκαμε γκόρτσα. Ἦσαν ἄγουρα, τὰ δαγ-
κώναμε καὶ τὸ ζουμί τους μᾶς στίφιζε τὸ

στόμα. Περπατήσαμε ὡς τὸ μεσημέρι. Πέ-
ρα ἀπ' τὸ μεσημέρι ἡ γῆ ἄλλαζε. Κατηφό-
ριζε ὀμαλή, γυμνὴ γιὰ κάμποσο. Ἐπειτα
ἄρχιζαν οἱ ἐλιές. Μικρές, διάσπρρες ὅσο
κράταγε ὁ κατήφορος. Στὸ ἴσιωμα τοῦ
κάμπου πύκνωναν καὶ τίς βλέπαμε ἀπὸ
ψηλὰ νὰ θάλλουν ἐπικῆς μέχρι τὴ θάλασσα.
Ἦστερα ἦταν ἡ θάλασσα, ἓνας πόνος στὸ
μάτι γιατί εἶχαμε κόντρα τὸν ἥλιο καὶ ἡ ἐ-
πιφάνειά της γυάλιζε καὶ στράβωνε σὰ
λερωμένη ζελατίνα.

"Ὡς ἐκεῖ κάτω θά 'ταν παραπάνω ἀπὸ μι-
σὴ μέρα. Ἀλλὰ ἐμεῖς θὰ κάναμε τουλάχισ-
τον τὸ διπλό. Ἄν φτάναμε. Ἡ δίψα ἄρ-
χισε νὰ μᾶς παιδεύει πάλι. Τὰ παγούρια
τὰ ἔχαμε στραγγίξει. Ὁ κατήφορος μᾶς
δυσκόλευε περσότερο ἀπὸ τὸν ἀνήφορο. Τὰ
πόδια μας κύλαγαν μοναχὰ τους, κάναμε
προσπάθεια νὰ κρατηθοῦμε.

Τὸν πήραμε λοξὰ νὰ μετριάσουμε τὴν
κλίση. Παρακάτω ἀπαντήσαμε μονοπάτι.
Πήγαινε τὸ ἴδιο λοξά, ἀλλὰ ἀντίθετα ἀπὸ

τή δική μας κατεύθυνση. 'Ελισσόταν ανάμεσα στις κρεμαστές έλιές με ύπομονή και σιγουριά. Ήταν ένας βιβλικός δρόμος χαραγμένος από βαριά χωριάτικα πόδια. 'Αλλά δέν ήταν για μᾶς. 'Οπωσδήποτε κατάληγε σέ μιάν έστία.

'Ο Νικήτας σταμάτησε ύποψιασμένος. Πάντα αὐτά τὰ συναπαντήματα είχαν κάτι σημαδιακό και τὰ θεωρούσαμε επικίνδυνα. 'Από πάνω ήταν και βουβαμάρα. Συμπαγής και άφύσικη. 'Ο Νικήτας εἶπε στον Γυαλή και τον Λυγίτσο ν' ανέβουνε σ' ένα τσουγκάρι πού ήταν εκεί δεξιά μας, όσο νά κατεβούμε έμεῖς μισό χιλιόμετρο.

Λίγο χαμηλότερα είδαμε τή βρυσούλα. Εἶχαν μπήξει μιὰ πευκόφλουδα στην ξερολιθιά νά τρέχει τὸ νερό. 'Ο Κουτσός έκανε νά τρέξει. "Ένα πουλί πέταξε από κεῖ. 'Ο Νικήτας τὸν σταμάτησε κι άνάγκασε και μᾶς νά σταματήσουμε. Φοβήθη μὴν τὴν έχουν παγιδέψει. Εἶπε στο Γιωργουλέα νά πλησιάσει μόνος του.

'Ο Γιωργουλέας άρπάχτηκε από μιάν έλιά και ξεμασκάλισε μιὰ κλάρα. 'Ο πιό συνηθισμένος τρόπος ήταν ένα τεντωμένο σύρμα με μιὰ χειροβομβίδα στην άκρη του. Ζύγωσε με προσοχή, καλύφτη πίσω από μιὰ χαρουπιά και πέταξε τὴν κλάρα πάνω στη βρύση.

Μαζί με τὴν έκρηξη άρχισαν νά μᾶς χτυπάνε άπ' τὸ πλευρό. Κάναμε πίσω τὸν άνήφορο. 'Ο Γυαλῆς με τὸν Λυγίτσο έριχναν. Φτάσαμε στο μονοπάτι. 'Ο Γιωργουλέας εἶχε καθηλωθεῖ στη χαρουπιά. Σταματήσαμε νά τὸν καλύψουμε.

Μάυδες θά ἦσαν. Εἶχαν άρχίσει νά ξεσηκώνουν τὰ δικά μας τσάπια. 'Αλλά δέν είχαν ξεθαρρέψει. Για λίγο σίγασαν. 'Ο Γιωργουλέας πετάχτη από τὴν χαρουπιά κι άρχισε νά τρέχει σκυφτός κατά τὸ μέρος μας. Τὸν είδαν και τὸν πλάκωσαν στις ριπές. 'Εκεῖνος έτρεχε και με τὸ 'να χέρι τὸς χτύπαγε άπανωτὰ τὸν κῶλο του. Κάπου σκόνταψε και τοῦ 'φυγε ἡ ψάθα άπ'

τὸ κεφάλι. Ἄνὰκοψε στὸ φτερό τῆ φούρια του, γύρισε πίσω κι ἄρχισε νὰ τὴν κυνηγάει τὸν κατήφορο. Ὁ Νικήτας τὸν εἶδε κι ἔμπηξε τὴ φωνή. Πυκνώσαμε ἀμέσως τὰ πυρά μας. Τὴν ὥρα ποὺ ἔσκυβε γιὰ νὰ τὴν πιάσει, ἔφαγε ὀλόκληρη ριπή. Ἄφησε τὴν ψάθα, ὀρθώθη ἄργά, τοὺς τίναξε μιὰ μούτζα μὲ τὰ δυὸ του χέρια καὶ σωριάστη.

Λύσσαξαν νὰ τὸν χτυπᾶνε.

Βάλαμε τὰ πόδια στὸν ὤμο καὶ τοῦ δώσαμε γιὰ πάνω. Βγήκαμε στὴν κορφή μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα.

Ὁ Νικήτας κοντοστάθη, μᾶς ἔβαλε μπροστά. Πιάσαμε τὸν τοῖχο ἑνὸς γκρεμισμένου καλυβιοῦ καὶ πέσαμε ξεθεωμένοι. Δὲν μίλαγε κανένας.

— Πρέπει νὰ χωρίσουμε, εἶπε ὁ Νικήτας.

Κοίταζε γύρω του τὴν ξεραῖλα.

— Μιὰ μέρα νὰ μείνουμε ἀκόμα ἐδῶ πάνω θὰ μᾶς πιάσουν.

Τράβηξε μιὰ καλαμιὰ κι ἄρχισα νὰ τὴ μασᾶω.

— Θὰ σκορπίσουμε καὶ θὰ λουφάξουμε ὅσο νὰ περάσει τὸ κακό. Μὴ γελαστεῖ κανένας καὶ παραδοθεῖ.

Ὁ Γυαλῆς ἔσκυψε κι ἔτριβε τοὺς κόμπους του μέσα ἀπὸ τὴν ἀρβύλα.

— Θὰ ξανασιμίζουμε; ρώτησε.

— Περιμένεις νὰ σωθεῖς; κάγχασε ὁ Κωστανταράκος.

— Σκατά.

Ὁ Νικήτας βιαζότανε.

— Τραβηχτῆτε χαμηλά κι ἀφήστε τοὺς νὰ βαρᾶν τὰ κέρατά τους.

Ὁ Λυγκίτσος τὸν κοίταξε στὰ μάτια.

— Τὸ πιστεύεις νὰ γλιτώσουμε;

— Ὁχι, εἶπε ὁ Νικήτας καὶ γύρισε ἄλλοῦ τὸ κεφάλι του.

Ὁ Λυγκίτσος σηκώθηκε.

— Κατὰ ποῦ θὰ τραβῆχτε σεῖς;

Δὲν ἀποκρίθη κανένας. Τὸν κοιτάζαμε.

— Θὰ δοκιμάσω νὰ κατεβῶ στὴ θάλασσα, εἶπε ὁ Νικήτας.

— Ἐγὼ φεύγω.

Χωρίς ἄλλη κουβέντα φορτώθη τὸ σακιδιό του καὶ ξεκίνησε.

— Θὰ πέσεις ἀπάνω τους ἀπὸ 'φτουῦ, τοῦ φώναξε ὁ Μπρατίτσας.

Κοντοστάθη καὶ γύρισε μᾶς κοίταξε μὲ τὴν ἀπόφαση παρμένη στὰ μάτια.

— Καλὴ τύχη, τοῦ εἶπε ὁ Νικήτας.

Ὁ Λυγκίτσος ἀπάντησε μ' ἓνα σαρκαστικὸ τζς.

Τὸν εἶδαμε πὺ καβάλησε τὴ ράχη καὶ χάθηκε.

ΒΡΑΔΙΑΖΟΝΤΑΣ ἔφυγα μὲ τὸν Κουτσό. Ὁ Νικήτας μὲ τὸν Μπρατίτσα ἔμειναν τελευταῖοι. Ὁ Γυαλῆς μὲ τὸν Κωστανταράκο ἔκαναν ἄλλο ζευγάρι. Γιὰ κάμποσο πῆγαμε μαζὶ.

Κεῖ πὺ χωρίζαμε ἔκανε νὰ μοῦ πάρει τὸ στέν ὁ Κωστανταράκος.

— Ἐδεπὰ τοῦ λέω μακελευόμαστε, τὸ στέν δὲν τὸ παίρνεις.

Ἐβαλα τὸ χέρι στὴ σκαντάλη. Τὸν τράβηξε ὁ Γυαλῆς καὶ φύγανε.

Ὁ Κουτσὸς ἔλεγε νὰ καβαλήσουμε τὸ βουνὸ καὶ νὰ πέσουμε πίσω μεριά. Ἀπὸ κεῖ θὰ βλέπαμε τὸν Ταῦγετο. Δικοί μας τόποι. Κλώθαμε δυὸ μέρες. Μᾶς παίδευε ἡ δίψα.

Εἶδαμε μακριὰ ἓνα σπίτι μὲ τσίγκους. Πῆραμε τὴν ἀπόφαση νὰ ζυγώσουμε. Φαινόνταν ἔρημο. Σταθήκαμε καὶ τὸ κοιτάζαμε. Ἀπάνω κεῖ γύρισε ὁ Κουτσὸς ἀπότομα πίσω του. Γύρισα καὶ γώ. Ἦταν ἓνας ἄντρας ξιπόλητος μ' ἓνα δεμάτι σίκαλες στὰ χέρια. Δὲν τὸν εἶχαμε καταλάβει.

— Γεῖά σας παιδιὰ, μᾶς χαιρέτησε.

Ἐμοιαζε φιλικὸ τὸ ὄφος του.

— Νερὸ πατριώτη, τοῦ εἶπε ὁ Κουτσὸς.

— Ἐλᾶτε μέσα παιδιὰ.

Πῆγε καὶ τράβηξε τὸ σκοινὶ τῆς πόρτας. Μπήκαμε στὴν αὐλὴ. Ἦταν ἓνα πηγᾶδι καὶ μιὰ ξερὴ μυγδαλιά.

— Κώστα..., φώναξε.

Δὲν τοῦ ἀπάντησε κανένας.

— Ἐχουμε θέρο, εἶπε.

Πῆρε ἓνα γκουβὰ καὶ τὸν ἔριξε στὸ πηγάδι. Ἔβγαλε νερό.

— Νὰ ξεϊδρῶστε πρῶτα παιδιὰ.

Γύρισε στὴ μάντρα καὶ ξαναφώναξε.

— Ἀντώνη...

Πάλι δὲν τοῦ ἀπάντησε κανένας.

— Χάθηκαν οἱ μπάσταρδοι. Πάω νὰ σᾶς φέρω τίποτα νὰ φᾶτε.

Μπῆκε μὲς στὸ σπίτι.

Στὴν πόρτα τῆς μάντρας φάνηκαν δύο παιδιὰ. Στάθηκαν μαζεμένα καὶ μᾶς κοιτάζαν. Θὰ ἦσαν σχεδὸν συνομήλικά μου.

Ὁ ἄντρας βγῆκε μὲ μισὸ καρβέλι.

— Ποῦ γυρίζετε, μάλωσε τὰ παιδιὰ.

Πηγαίνετε φέρτε καμιὰ ντομάτα.

Μᾶς ἔδωσε τὸ ψωμί κι ἔκατσε στὸ πηγάδι.

— Χτὲς πέρασε στρατός, εἶπε.

— Πολλοί; ρώτησε ὁ Κουτσός.

— Μιὰ κατοστή.

— Κατὰ ποῦ πῆγαν;

— Στὴν Πόρτα Παναγιὰ πιστεύω.

— Τὸ βουνὸ εἶναι ὁ Μαλεβός;

— Ναί.

— Καλὰ τὸ ἄλεγα. Γιὰ τὴν Μπαρμπίτσα εἶναι ἀνοιχτὸς ὁ δρόμος;

— Δὲν πιστεύω. Γέμισε ὁ τόπος ντουφέκια, μὴ ζυγῶστε χωριάτη.

Τὰ παιδιὰ ἔφεραν ντομάτες, μᾶς τίς ἔδωσαν.

— Πηγαίνετε μέσα τοιμάστε τὰ σακιά, εἶπε ὁ ἄντρας.

Εἶχαν τὸ ἴδιο μπόι κι ἔμοιαζαν.

— Γιολί σου εἶναι; τὸν ρώτησε ὁ Κουτσός.

— Ναί, μιὰ κοιλιὰ καὶ οἱ δύο. Κόντεψε νὰ τὴ σκοτώσουν τὴ μάνα τους.

Φάγαμε ψωμί καὶ ντομάτες, στυλωθήκαμε.

— Γέρο, φώναξε τὸ ἄνα παιδί ἀπὸ μέσα.

— Τώρα.

‘Ο Κουτσός σήκωσε τὸ κεφάλι του μα-
σώντας.

— Τσιγάρο μὴ σοῦ βρίσκεται;

‘Εβγαλε ἓνα λαϊκὸ πακέτο. Εἶχε δυὸ
τσιγάρα καὶ μᾶς τὰ ἴδωσε.

‘Εγὼ δὲν κάπνιζα. ‘Ο Κουτσός μοῦ ἔκανε
νόημα καὶ τὸ πῆρα.

— Δὲν τὰ βρίσκω, φώναξε πάλι τὸ παι-
δί.

— Τώρα, εἶπε ὁ ἄντρας.

Γύρισε σὲ μᾶς.

— ‘Εχω καπνὸ μέσα. Νὰ σᾶς φέρω.

Μπήκε στὸ σπίτι.

‘Εσκυφα στὸν γκουβὰ καὶ ξαναήπια.

‘Ο Κουτσός πῆγε ἴσαμε τῆ μάντρα, κοι-
ταξε ὄξω. ‘Ο ἄντρας μᾶς ἔφερε μιὰ σα-
κούλα καπνὸ κι ἓνα μικρὸ μπλόκ σημειώ-
σεων.

— Χαρτί δὲν ἔχω καλὸ, εἶπε.

‘Ο Κουτσός γέμισε τὸ παγούρι του. ‘Ε-
γὼ ἔσκυφα καὶ ἤπια πάλι. ‘Ο ἄντρας μᾶς
ξέβγαλε στὴν πόρτα.

Φύγαμε καὶ μᾶς ἔριξαν ἀπὸ πίσω. Μᾶς
ντουφέκισαν μέσα ἀπ’ τὸ σπίτι. Γύρισα
ξαφνιασμένος καὶ εἶδα τὸν ἄντρα στὴν
πόρτα νὰ μᾶς τινάζει μιὰ χειροβομβίδα.

‘Επεσα χάμω κι ἄρχισα νὰ κυλάω τὸν
κατήφορο. ‘Η χειροβομβίδα ἔσκασε ση-
κώνοντας καλαμιές στὸν ἀέρα. Βρῆκα ἓνα
τούμπι καὶ καλύφτηκα. Μόλις καταλά-
γιασε ἡ ἔκρηξη, ὁ ἄντρας πετάχτη ὄξω ἀπ’
τῆ μάντρα. Πίσω του βγῆκαν καὶ τὰ δυὸ
παιδιά μὲ τὶς ἀραβίδες στὸ χέρι.

Πῆραν τὸν κατήφορο κατὰ κεῖ πού ἔσκα-
σε ἡ χειροβομβίδα. Τοὺς ἔφερα στὴ μπού-
κα μου καὶ τράβηξα. ‘Ο ἄντρας κοντοστά-
θη, σήκωσε τὰ χέρια σὰ νὰ μὴν τὸ περίμενε
κι ἔπεσε μπρούμυτα. Δίπλα του ἔπεσε καὶ
τό ἴσα παιδί. Τὸ ἄλλο γύρισε νὰ φύγει λα-
φιασμένο. Τοῦ ἔριξα καὶ τὸ κράτησα.

Σηκώθηκα ὀρθὸς καὶ τοὺς ξανάριξα.
Στάθηκα λίγο νὰ ἀνασάνω. Τοὺς εἶδα ἔτσι
ξαπλωταριὰ καλὰ καλὰ κι ἔνωσα μιὰ ἄγρια
μοναξιά νὰ ξεπηδάει ἀπὸ μέσα μου. Τινά-

χτηκα τρέχοντας και τράβηξα μιὰ κλωτσιὰ με λύσσα στο κεφάλι του άντρα. Κι άμέσως έκλαψα. Πριν λίγο μās είχε ποτίσει νερό που να τον πάρει ο διάβολος.

Γύρισα έκανα κάτω.

— Νάσιο, άκουσα τον Κουτσό.

Τόν βρήκα μέσα στο χαντάκι με το καλό του πόδι σπασμένο στο καλάμι. Με κοίταξε, πώς με κοίταξε.

Τόν φορτώθηκα στην πλάτη μου. Δαγκωνότανε να μη βογγάει. Μήδε ήξερα που πήγαινα. Βρήκα ρουμάνι μπροστά μου, χώθηκα μέσα.

‘Ο Κουτσός λιποθύμησε κι έγινε άσήκωτος. Είχαν πέσει τὰ νεφρά μου. Τόν άφησα χάρω κι ανέβηκα σ’ ένα μαστό να ιδω γύρω μου. ‘Υστερα κατέβηκα και τον κουβάλησα σούρνοντας στη ρεματιά.

Τόν σημάδεψα στο κεφάλι. ‘Η ρεματιά τράβηξε τη ντουφεκιά. Ούτε που σκέφτηκα πώς μπορεί να με προδώσει ο αντίλαλος.

ΠΗΡΑ τον άνήφορο στο βουνό, ήταν ήσυχία. ‘Ο ήλιος έσταζε άθόρυβα μέσα άπ’ τις φυλλωσιές. ‘Ενα φτερωτό πετάχτηκε μπροστά μου. Ξαφνιαστήκα και ή ριπή μου ‘φυγε χωρίς να το καταλάβω.

Τή νύχτα τσάκισα άπό το φόβο μου. Δέν ήξερα πουθε να πάω. Θυμήθηκα το Νικητα που ειπε πώς θα τραβήξει για τη θάλασσα. Γύρισα πάλι πίσω. ‘Απάντησα τη δημοσιά. Σκέφτηκα να πάρω λουφάζοντας το δρόμο κι όπου με βγάλει.

‘Αλλά ήμωνα ολομόναχος.

Το φεγγάρι ήθελε ώρα για να βασιλέψει. Μέρα τη μέρα μεγάλωνε. Πέρα άπό το δρόμο φώτιζε μιάν άπλα, άναρωτήθηκα μην είναι ή άπλα του ξεροκαμπιού.

Προχώρησα κατά κεϊ, με τράβηξε το φεγγάρι. ‘Από μακριά άκουσα τροκάνια άπό πρόβατα που νυχτοβοσκάγανε. Μόλις που τὰ ‘πιανα με το άεράκι. ‘Ηταν παρηγοριά. Χωρίς να το θέλω πήγαινα

κατὰ τὸ μέρος τους. Δὲν τὰ ξανάκουσα, νύσταζα. "Ἡμουνα τσακισμένος ἀλλὰ περπάταγα. Φαίνεται περπάταγα κοιμισμένος. Στὴν ἄκρη ποῦ ἔκλεινε τὸ ἀλώνι τοῦ φεγγαριοῦ ἔβλεπα τὸ σπίτι μας. Οἱ Καραχалаῖοι θὰ ἔχαν φουρνίσει. Ἀνάσαινα τὴ μρουδιά φρέσκου ψωμιοῦ κι ἀναγάλλιαζα.

Κάποιος πήδηξε ἀπάνω μου καὶ μ' ἔριξε χάμω. Πόνεσαν τὰ πλευρὰ κι ὁ ἀγκώνας μου πάνω στὶς πέτρες. Ὑστερα μ' ἄρπαξαν καὶ μὲ στύλωσαν κατὰ πρόσωπο στὸ φεγγάρι. Γνώρισα τὴ φωνὴ τοῦ Μπρατίτσα.

— Ποῦ γυρίζεις, ρὲ κατσίκι;

Εἶδα καὶ τὸ Νικήτα.

— Ἔσπασες τίποτα; μὲ ρώτησε.

— Ὅχι, εἶπα.

Εἶχε γδαρθεῖ ὄλος μου ὁ ἀγκώνας. Ἀλλὰ ἔνιωθα χαρά.

— Τί ἔγινε ὁ Κουτσός;

— Μᾶς χτύπησαν, εἶπα.

Πῆγα κοντὰ τους. Εἶχαν πιάσει λίγο

πάρα πάνω, μέσα σὲ κάτι ἀρμακάδες.

— Μιὰ ὥρα δρόμο σὲ βλέπαμε, εἶπε ὁ Μπρατίτσα.

Δὲν μίλησα. "Ἡμουνα σὰ χταπόδι, σὰ νὰ μὴν εἶχα κόκαλα μέσα μου. Εἰπάλωσα στὸ δεξιὸ πλευρό, τὸ κεφάλι μου ἔπεφτε. Παραδόθηκα ἀκούγοντας τὴ μουρμούρα τους.

Εὔπνησα τὴν ἄλλη μέρα κατὰ τὸ μεσημέρι. Πόναγε ὄλο μου τὸ κορμί ἀλλὰ αἰσθανόμουν ξεκούραστος, τὰ νεῦρα μου εἶχαν ἀλαφρώσει ἀπὸ τὸ φόρτωμα. Ὁ Νικήτας μὲ τὸν Μπρατίτσα ἔλειπαν. Σηκώθηκα στὰ γόνατα καὶ κοίταξα γύρω μου. Βρισκόμουν πάλι στὴ μέση τοῦ ἴδιου ὀρίζοντα ποῦ ἔβλεπα τὶς τελευταῖες μέρες. Οἱ γραμμὲς ἔλιωναν μὲς στὴ ζέστη. Εἶπα θὰ μὲ ἀπαράτησαν. Ἐκατσα νὰ τὸ σκεφτῶ καὶ λίγο λίγο ἡ ὀργὴ μ' ἔπνιγε. Κρατήθηκα γιὰ νὰ μὴν κλάψω.

Μιὰ στράτα μυρμήγκια πέραναγε στὰ πόδια μου. Ἐνιωσα τὴ μοναξιὰ μου μεγα-

λύτερη. Σηκώθηκα να φύγω. Και που να πήγαινα. Μπροστά μου ή γη καιγότανε. Το χώμα ήταν ξερό, ξερό σαν το πετσι στους άγκωνες μου. Δεν με τράβαγε.

Εάκρισα στα γκρεμά που ήσαν πίσω μου να δώ αν κατεβαίνουνται. 'Εκει με πήρε τσίκνα από κρέας. Είπα πώς αυτό είναι ή αρχή τής τρέλας.

"Εσκυφα κι άκουσα από κάτω κουβέντες. "Επεσα χάμω, αλλά για κάμποση ώρα δεν ξανάκουσα τίποτα. Τότε πήρα την απόφαση να κατεβώ. "Εκανα κύκλο σιγά σιγά, με το στέν έτοιμο, κι όταν έφτασα κάτω είδα το Νικήτα και τον Μπρατίτσα στη ρίζα του βράχου, μπροστά σε φωτιά.

Ζύγωσα χολιασμένος.

— Εύπνησες; μου είπε ο Νικήτας με το φυσικότερο τρόπο.

— Ναί.

Είχαν βρεϊ ένα σκατζόχοιρο και τον έψηναν. Είχαν κατεβεί εκεί κάτω για να μη φανεί ή φωτιά. 'Ανεβήκαμε πάλι από-

νω και τον φάγαμε. Τον φάγαμε άμιλητοι.

Μασάγαμε κι ο Νικήτας κοίταζε μπροστά μες στο λιοπούρι. "Ενας θεός ξέρει τί σκεβότανε. "Εβλεπα το πρόσωπό του, είχε άχαμνήνει τρομαχτικά. "Ολο μάτι και γένια.

Γύρισε στον Μπρατίτσα.

— Δεν φαίνεται.

"Ελεγε για τη θάλασσα. "Ενα τεϊχος από λαύρα έφραζε το μάτι.

— Είναι ή κάψα, είπε ο Μπρατίτσας.

— Την αύγή πάλι.

— Πρέπει να φύγουμε.

— Τόσο όνειρο έ;

— Τί τα σκαλίζεις;

— Δε σε τρώει από μέσα σου;

— Μην ψάχνεις να βρεϊς άκρη.

— Τόσο αίμα. Κι ύστερα να μην έχεις που να φτάσεις.

— Χάσαμε δυο μέρες. Μόλις νυχτώσει να φύγουμε. Θα πιάσουμε το ρέμα, πρέπει να μās βγάλει στη Σκάλα. "Εχω μια

ἀδερφή παντρεμένη ἐκεῖ, θὰ μᾶς βοηθή-
σουνε. Κι ὅταν περάσει λίγος καιρὸς ἢ μέ-
ρα θὰ ἔχει πάλι εἴκοσι τέσσερις ὥρες.

— Ἐέρεις τί μὲ κρατάει; Ἐσὺ καὶ ἡ
ἐλπίδα νὰ φτάσω στὴ θάλασσα.

— Σοῦ ἔκατσε.

— Νὰ πέσω μέσα καὶ νὰ τριφτῶ μέχρι
ν' ἀλλάξω πετσί...

— Δὲν μποροῦμε νὰ περάσουμε.

Ὁ Νικήτας σῶπασε καὶ κοίταζε μπρο-
στά. Ὁ Μπρατίτσας ἀπλωσε καὶ τοῦ ἔπια-
σε τὸ χέρι. Μιὰ κίνηση δισταχτική, σὰ
νὰ ντρεπόταν νὰ δειχτεῖ, μιὰ συγκαλυμμέ-
νη στοργή.

— Ἐέρεις, εἶπε σὲ λίγο ὁ Νικήτας, ἅμα
γείρει ὁ ἥλιος θὰ φανεῖ.

— Δὲν θὰ φανεῖ, δὲν φάνηκε οὔτε χτές.
Εἶναι ἡ μούγκα κι ἄδικα περιμένουμε.

Τὸν καταλάβαινα τὸ Νικήτα. Ἦτανε
ἄντρας, τόσες φορές τὸ ἔχε δεῖξει. Καὶ
τώρα ἔστεκε δῶ καὶ περίμενε πότε θὰ ξα-
ναφανεῖ ἡ θάλασσα.

ΤΟ ΒΡΑΔΥ τὸν κατάφερε ὁ Μπρατίτσας
καὶ ξεκινήσαμε. Κατεβήκαμε στὸ ρέμα.
Τὸ φεγγάρι μᾶς τύλιγε στὸ φῶς του ψυ-
χρό. Ὁ ἀέρας κατέβαζε ἀπὸ τὸ βουνὸ θο-
ρύβους, ἄσβοι καὶ νυχτοπούλια, κρυφομι-
λήματα τῆς νύχτας. Γλιστράγαμε ἀθόρυβα
μὲ τὸ ἀφτί τεντωμένο καὶ ξέραμε πῶς δὲν
εἴχαμε κλῆρο σ' αὐτά.

Περπατήσαμε καὶ τὴν ἄλλη μέρα. Κατὰ
τὸ μεσημέρι σταματήσαμε. Μαζέψαμε ψή-
σαμε καβούρια κι ἀποφασίσαμε νὰ ξενυ-
χτήσουμε σὲ κεῖνο τὸ μέρος.

Μέσα στὸν ὕπνο μου ἐνιωθα νὰ μοῦ σφίγ-
γουν τὴν ψυχὴ. Ἐύπνησα μὲ τὴν αὐγούλα
ἀνήσυχος, τὸ πόδι μου εἶχε μουδιάσει, δὲν
τὸ καταλάβαινα.

Ἔκανα ἔτσι καὶ εἶδα στὴ γάμπα μου δι-
πλωμένο ἓνα φίδι. Ὅσο τὸ αἷμα σταμάταγε,
τόσο αὐτὸ σφιγγότανε ἀπάνω γυρεύοντας
ζεστασιά. Ἐμπηξα τὴ φωνή, πετάχτηκαν
ἀπάνω οἱ σύντροφοί μου ἀγριεμένοι.

— Μην κουνιέσαι, είπε ο Νικήτας.

Πῆρε ένα ξύλο, τοῦ πάτησε τὸ κεφάλι, κι ἔτσι ποῦ ἦταν παγωμένο τράβηξε τὸ μαχαίρι ἀπ' τὴν ἀρβύλα του καὶ τὸ 'κοψε σὰ σπληνάντερο.

"Ὅλη τὴ μέρα ἀνατρίχιαζα.

Ξαναπήραμε τὸ ρέμα. Ἀπὸ χαμηλὰ ἀκούσαμε ἕνα βαθὺ ἦχο σὰ βούκινο. Σὲ λίγο ἀπαντήσαμε δέση νεροῦ. Πιάσαμε τὸ αὐλάκι, ἦταν μυλαύλαχο.

Φτάσαμε στὴ γούρνα καὶ εἶδαμε ἀπὸ κάτω τὸ μύλο. Λουφάξαμε. Βγήκε ὁ μυλωνάς στὴν αὐλή, ἔβαλε τὴν ἀχιβάδα στὸ στόμα του καὶ μπούρισε δυὸ φορές. "Ἦστερα μπῆκε μέσα, πῆρε ἕνα τσαπὶ καὶ τράβηξε τὸ ρέμα ρέμα.

Κατεβήκαμε σβέλτα στὸ μύλο, ἡ πόρτα ἦταν τέντα. "Ἐμεινα ἀπόξω ἐγὼ καὶ ὁ Νικήτας μὲ τὸν Μπρατίτσα μπῆκαν μέσα. Τοὺς ἀκουγα νὰ ἀρβαλᾶνε κι ἐνιωθα τὴ μυρουδιά τοῦ ἀλεσμένου σταριοῦ. Μοῦ φαινόταν ὅτι ἀργοῦνε πολὺ. "Ὡσπου εἶδα ἀν-

τίκρυ στὶς στροφές νὰ κατεβαίνει ἕνα μούλαρι φορτωμένο καὶ πίσω ὁ ἀγωγιάτης κρατώντας το ἀπ' τὴν οὐρά. Μπήκα νὰ τοὺς δώσω εἶδηση καὶ διπλώθηκα σ' ἕνα σακὶ μὲ μπουλουγοῦρι. Ἔχωσα τὸ χέρι μου καὶ πῆρα ἕνα γρόθο. Πεταχτήκαμε ὄξω καὶ κάναμε κάτω. Κράταγα τὸ μπουλουγοῦρι στὴ χούφτα μου. Φτιάχναμε καὶ μεῖς στὸ σπῆτι μας τραχανά. Τὸν ἔφτιανε ἡ μάνα μου ἀκολουθώντας τὴ σοφὴ τῆς οἰκονομία. Τοῦτο δῶ ἦταν ἀπὸ τὴν πρώιμη σοδειά.

Πιάσαμε σὲ κάτι πλατάνες. Τὸ μεσημέρι ζυγιαζόταν καταμεσίς στὸν οὐρανὸ σὰ γεράκι. Τὸ βλέπαμε στὸ λιγοστὸ νερὸ τῆς ρεματιᾶς, οἱ στάλες του μᾶς χτύπαγαν σὰ μάτια. Ἦταν ἡ ὥρα ποῦ ξυπνοῦν τ' ἀερικά, ἦσαν οἱ μεσημεριάτικοι ἦχοι ἀπὸ τὰ χαμένα καλοκαίρια.

Δὲν μιλάγαμε. Εἶχε κι ἂν εἶχε ἀγριέψει ἡ ψυχὴ μας. "Ἀκουσα ἀπὸ κάτω ἕνα σούρσιμο ἀχνό, τέντωσα τὸ αὐτί.

'Αδυναμία τῶν νεύρων; Τὸ συνόδευε μιὰ

ψαλμωδία συγκεχυμένη, ένα μακρινό άπιαστο τραγούδι. Γύρισα κοίταξα τόν Νικήτα. Είδα στα μάτια του τὸ δικό μου φόβο, τὸ ἴδιο νεῖρεμα τῆς ψυχῆς.

Ὁ Μπρατίτσας ἔκανε ἔτσι μὲ τρόπο, μέριασε τὶς πλατάνες κι ἔβγαλε τὸ ὄπλο του μπροστά. Δὲν βλέπαμε τίποτα. Καὶ κείνος, ὁ μόνος πού 'χε τὴ δύναμη νὰ σπάσει τὸν ἰστό, δίνει μιὰ καὶ πηδάει ὀλόρθος ἀπὸ κάτω.

Ἦταν μιὰ μεγάλη χελώνα μὲ σπασμένο καβούκι. Σερνότανε μὲ κόπο καὶ τὴν ἀκολουθοῦσε μιὰ συνοδεία ἀπίθανη, ἕνα σύννεφο ἀπὸ σφήκες καὶ χρυσόμυγες. Κάθονταν ἀπάνω της, βύζαιναν τὰ ξεραμένα αἷματα καὶ συναλλάζονταν κόνοντας κύκλους μὲς στὸν ἥλιο. Τὰ φτερά τους γυαλοκόπαγαν σκληρὰ καὶ διάφανα στὸ φῶς.

Πῆγα νὰ γελάσω, ἦταν ἕνας νευρικός σπασμός. Ὁ Νικήτας σηκώθη ἄλαλος, τὰ σουσούμια του εἶχαν πῆξει. Σὰ νὰ 'βλεπε τὴ μοίρα μας. Ὁ Μπρατίτσας πῆρε

μιὰ βαριὰ πέτρα καὶ τὴ ζύγιασε πάνω στὴ χελώνα. Τὰ χεῖλια τοῦ Νικήτα ἄνοιξαν χωρὶς ν' ἀκουστεῖ φωνή. Ὁ Μπρατίτσας ἄφησε τὴν πέτρα νὰ πέσει, κόβοντας βίαια τὴ λειτουργία.

Ὅσο προχωράγαμε τὸ νερὸ λιγότευε μέχρι πού στέρεψε ἐντελῶς. Περπατήσαμε κάμποσο στὴν ξεραμένη κοίτη. Δεξιά ζερβά μας φούντωναν ἀνθισμένες πικροδάφνες. Τὶς ἀφήσαμε καὶ βγήκαμε στὰ χέρσα.

Ὁ Νικήτας ἔβγαλε τὰ κιάλια ἀπὸ τὸν κόρφο του, κι ὕστερα τὰ πέρασε μὲ τὴ σειρά σὲ μᾶς. Ἦταν μιὰ μικρὴ κατάξερη λεκάνη, δὲν βλέπαμε πουθενὰ τὴν ἔξοδο τῆς ρεματιᾶς. Οἱ ἀντερίδες πού τὴν ὄριζαν τριγύρω ἦσαν γυμνές, πεζοῦλες χτισμένες στὴν ἀράδα μὲ ξερολιθιά γιὰ νὰ κρατᾶν τὸ χῶμα. Ἔβαλα τὰ κιάλια στὰ μάτια μου καὶ τὸ ἄγονο χῶμα ἦρθε ξαφνικὰ τόσο κοντά μου, κόκκινο καὶ παι-

δεμένο από τον ήλιο, κι ένιωσα τή δίψα του νά περνάει σέ μένα.

Στό κέντρο ήταν μιὰ πελώρια γχορτσιά και στή ρίζα της ξεχώριζαν άκουμπισμένα τσαμασίρια. Πήγαμε κατὰ κεῖ. "Άφησαν μένα νά ζυγώσω. Μιά νάκα κρεμόταν με σκοινι άπ' τή γχορτσιά. "Ένα σαμάρη ήταν στυλωμένο όρθό στό φτενόν ίσκιο κι άπό κάτω του μιὰ μποτίλια με κρασί. Τήν άκούμπησα, έβραζε. "Άρχισα νά ψάχνω τά σακούλια. Βρήκα μιὰ πετσέτα με ψωμι και τήν πήρα. "Όπως ήμουν σκυμμένος άκουσα ένα στεναγμό, άλαφρό σαν πνοή παραίσθησης, κι άμέσως έπειτα κλάμα μωροῦ. Σηκώθηκα φοβισμένος και κοίταξα τή νάκα. Τιναζόταν τό τσεμπερί που τή σέπαζε.

Τήν ίδια ώρα φάνηκε άπό κάτω μιὰ γυναίκα κι ό Νικήτας μου 'κανε νόημα με τό χέρι. Πισωπάτησα με τρόπο και λούφαξα κοντά τους. "Η γυναίκα πήγε ίσια στή γχορτσιά κι έσκυψε, πήρε τό μωρό

στήν άγκαλιά της. "Έκατσε στον ίσκιο, έβγαλε τό βυζί της κι άρχισε νά τό θηλάζει.

"Ηταν νέα αλλά βασανισμένη. Τό μωρό πήρε τή ρόγα της, ήσύχασε. "Εκείνη τό κράταγε στον κόρφο της με τό 'να πόδι μαζεμένο, και κοίταζε μπροστά της τό χωράφι που καιγόταν με τίς μικρές στοίβες τής φακής.

Σέ λίγο είδαμε έναν άντρα από τό ίδιο μέρος που ήρθε και ή γυναίκα. Πήγε κοντά της, έκατσε κατάχαμα μπαϊλντισμένος και σκούπισε τό ιδρωμένο πρόσωπό του με τό χέρι. "Υστερα έγειρε στά σακούλια κι άρχισε νά τά ψάχνει ένα ένα.

Σούραμε σκυφτά και μακρύναμε. Θα πιάναμε πάλι τό ρέμα αλλά δέν προλάβαμε. "Εκεί που τό 'χαμε αφήσει έμεις, είδαμε μιὰ σαρανταριά στρατιώτες. Μās έφερναν άπό πίσω άκολουθώντας τά άχνάρια μας. "Ο άξιωματικός είχε σταθεί στό μέρος που τά 'χαναν και διάβαζε τό χάρ-

τη του. Πέσαμε χάμω στη στιγμή.

Οί στρατιῶτες πέρασαν ἀπὸ κάτω μας. Τόσο κοντὰ ποὺ ἀκούγαμε τὶς ἀνάσες τους. Τράβηξαν πέρα στὸ ἀντρόγυνο κάτω ἀπὸ τὴ γκορτσιά. Ὁ ἄντρας σηκώθη κι ἄρχισαν νὰ μιλᾶνε μὲ τὸν ἀξιωματικό. Ὑστερα κάτι τοῦ ᾄδειξε μὲ τὸ χέρι. Ἐφυγαν κατὰ κεῖ.

Τοὺς πήραμε ἀπὸ πίσω, ψηλὰ ψηλά. Σὲ καμιὰ ὥρα ἀπάντησαν δρόμο κι ἄφησαν τὸ ρέμα. Σταθήκαμε καὶ τοὺς κοιτάζαμε ὥσπου σκαπέτησαν.

Ἐλυσά τὴν πετσέτα κι ἔβγαλα τὸ ψωμί. Ἦταν χωρισμένο φέτες. Ἦταν ξερὸ καὶ ἄρμυρό. Τὸ μοιράσαμε στὰ τρία. Στὸ στόμα θύμιζε χῶμα καὶ μόχτο.

Ξανακατεβήκαμε στὴ ρεματιά. Ἐκανε μιὰ μεγάλη στροφή καὶ οἱ ὄχθες τῆς ἐκεῖ ἦσαν ἀπότομες καὶ βραχιασμένες, σχεδὸν κάθετες. Βιαστήκαμε νὰ περάσουμε κεῖνο τὸ κομμάτι. Ὑστερα γινόταν ἴσια σὰ νὰ ἔταν χαραγμένη μὲ τὸ ράμμα. Καταλάβαμε

πὼς φτάνουμε στὴν ἐξοδὸ τῆς. Ὁ τόπος ἡμέρευε κι ἀπαντήσαμε τὶς πρῶτες ἐλιές.

Ὁ Μπρατίτσας σκαρφάλωσε δεξιὰ νὰ κατατοπιστεῖ. Ἀπὸ κεῖ πάνω μᾶς εἶπε: ἢ θάλασσα.

Ἀνεβήκαμε δίπλα του καὶ εἶδαμε κανὰ χιλιόμετρο μπροστὰ μας τὴ θάλασσα ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς μικρὲς ξερικὲς ἐλιές. Ὁ Νικῆτας πέρασε τὴ γλώσσα πάνω στὰ σκαμμένα χεῖλια του καὶ σηκώθη ὀρθός.

— Δὲν μπορεῖ νὰ ἔναι ἡ Σκάλα ἐδῶ, εἶπε ὁ Μπρατίτσας.

Σηκωθήκαμε κι ἀρχίσαμε νὰ πηγαῖνουμε κατὰ τὴ θάλασσα. Ἡ ἀκρογιαλιά ἦταν σ' ὄλο τὸ μᾶκρος τῆς γεμάτη βραχάκια, διάτρητα ἀπὸ τὴν ἄρμυρα κι ἀναμμένα στὸν ἥλιο σὰν παξιμάδια. Ἀμμουδιὰ δὲν ὑπῆρχε οὔτε πόντος.

Κάτσαμε πάνω στὰ βράχια μὲ τὸν ἥλιο στὸ σβέρκο. Ἐβγαλα τὶς ἀρβύλες μου καὶ μπήκα στὴ θάλασσα. Τὸ νερὸ ἦταν χλιαρό. Ἐσκυψά πῆρα στὴ χούφτα μου κι ἔ-

βρεξα τὸ πρόσωπό μου. Τότε μᾶς χτύπησαν ἀπὸ δεξιά, ἀπὸ ἓνα μικρὸ ὕψωμα. Περίμεναν αὐτὴ τὴν ὥρα. Πέσαμε χάμω οἱ δύο μας, ὁ Νικήτας ἔμεινε ἀκούνητος σὰ νὰ μὴν ἀκουγε. Οἱ σφαῖρες ἔκαναν φωμάκια στὴ θάλασσα κι ἔσβηναν ὀργισμένες. Μ' ἓνα πῆδημα ὁ Μπρατίτσας τὸν τράβηξε κοντά του καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ καλυφτεῖ. Ἄπὸ κεῖ δὲν μᾶς βόλευε νὰ κάνουμε πυρά, θὰ μᾶς ἐπιαναν. Τραβηχτήκαμε γιαλὸ γιαλὸ καὶ μπήκαμε στὴ ρεματιά πάλι. Ἄλλὰ μᾶς χτύπησαν καὶ κεῖ σὲ λίγο. Ἐνα ὀπλοπολυβόλο τὴ γάζωνε στὸ μάκρος της καὶ δὲν ὑπῆρχε οὔτε πέτρα νὰ βάλουμε μπροστά μας. Τότε ὁ Μπρατίτσας τίναξε μιὰ χειροβομβίδα κι ἀμέσως σκαρφαλώσαμε στὴν ἀριστερὴ ὄχθη κι ἀρχίσαμε νὰ τρέχουμε στὸ γυμνὸ χωράφι.

Μέσα στὴ βία δὲν πρόλαβα νὰ πάρω τὰ παπούτσια μου καὶ τώρα ἐνωθα τὶς πατούσες μου νὰ ξεσκίζονται. Ἄπὸ πίσω μας γινόταν χαλασμός. Προλάβαμε καὶ

χωθήκαμε στὸ ρουμάνι, μέσα στὰ σκίνα καὶ τοὺς πρίνους.

Ὁ Νικήτας ἔχανε αἷμα ἀπὸ τὸ χέρι. Ἔδωσα τὴν πετσέτα πού ἦταν διπλωμένο τὸ ψωμί στὸν Μπρατίτσα καὶ τοῦ τό 'δесе. Ὁ ἴδιος ἀδιαφοροῦσε.

Πήραμε ἀνάσα καὶ προχωρήσαμε ἀπροσανατόλιστοι, μὲ τὸ ἔνστιχτο. Βγήκαμε στὴν κορφή κι ἀπὸ κεῖ εἶδαμε στὸ πίσω μέρος καπνὸ. Τὸν ἀκολουθήσαμε. Μέσα σ' ἓνα ξέφωτο βρήκαμε ἓνα καμίνι γιὰ κάρβουνα. Τὸ 'χαν φιμώσει καὶ κάπνιζε μοναχὸ του. Παραμονέψαμε μὴπως φανεῖ ἄνθρωπος κι ὕστερα ζυγώσαμε. Ψάξαμε γιὰ νερὸ ἐκεῖ γύρω ἀλλὰ δὲν βρήκαμε. Κάτσαμε νὰ ξαποστάσουμε κι ἀποφασίσαμε νὰ ξευχτήσουμε δίπλα στὸ καμίνι. Ὅλη τὴ νύχτα ἀκούγαμε τὴ φωτιά πού δούλευε.

ΤΑ ΧΑΡΑΜΑΤΑ ξύπνησα. Τὰ πόδια μου ἔκαιγαν. Εὔπνησα καὶ τοὺς ἄλλους. Ἐβγαλα ἓναν μπερὲ πού εἶχα στὸ σακίδιο κι

έδεσα τὸ δεξί. Μὲ τὸ φῶτῆμα κινήσαμε. Στὴν ἀρχὴ δὲν μπόρηγα νὰ περπατήσω. Ὑστερα ἔστρωσα. Ὡς τὸ μεσημέρι ψάχναμε γιὰ νερό. Στὸ τέλος βρήκαμε κοντὰ σὲ κάτι ἀμπέλια. Ἦταν ἓνας βράχος ὑγρὸς γεμάτος μούσκλια, κι ἀπὸ μιὰ σκισμὴ ἔσταζε κάθε τόσο.

Ὁ Μπρατίτσας ἔβαλε τὸ παγούρι του νὰ γεμίσει κι ὅσο νὰ πιάσει λίγο, παίρναμε μούσκλια καὶ βρέχαμε τὰ χεῖλια μας.

Σὲ λίγο ἤπιαμε ἀπὸ μιὰ γουλιὰ καὶ ξαναβάλαμε τὸ παγούρι. Φύσαγε λίβας. Ἐρχότανε καφτὸς ἀπ' τὴ μεριά του καὶ ἡ γῆ μπροστὰ μας ἀσφυκτιοῦσε. Σὰ νὰ ἴωναν οἱ ἀδένες της. Πέσαμε δίπλα δίπλα στὴ ρίζα τοῦ βράχου καὶ περιμέναμε νὰ γεμίσει τὸ παγούρι. Εἴραμε πὼς θὰ πεθάνουμε μέσα σὲ τοῦτο τὸ καλοκαίρι. Μπροστὰ μας τ' ἀμπέλια καὶ οἱ συκιὲς πού τὰ παράστεκαν στίς ἄκρες ὠρίμαζαν μιὰ γλυκὰ ἀβάσταγη. Ὁ Μπρατίτσας σηκώθη πῆρε τὸ παγούρι. Τὸ ἔδωσε πρῶτα στὸ Νική-

τα, ὕστερα σὲ μένα. Ἦπτε καὶ ὁ ἴδιος.

Δυὸ ζευγαρωμένες ἀκρίδες ἤρθαν κι ἔπεσαν μπροστὰ μας. Τὰ σκληρὰ μεταλλικὰ κορμιά τους γυάλιζαν ἀκίνητα παραδομένα στὴν ἔξαρσή τους. Ὁ Μπρατίτσας ἄδειασε λίγο νερό στὰ πόδια τους. Μετατοπίστηκαν καὶ ξαναπέταξαν καβάλα.

Ὁ Νικήτας ἔλυσε τὸ χέρι του. Τὸ αἷμα εἶχε ξεραθεῖ καὶ εἶχε κοριάσει πάνω στὴν ἀλατζαδένια πετσέτα. Τοῦ τό ἔπλυνε ὁ Μπρατίτσας καὶ τοῦ τό ἔδεσε. Ἐπειτα ξανάβαλε τὸ παγούρι στὸ βράχο.

Ἐνιωθα ἓνα μυρμήδισμα στὰ σκέλια μου. Ἐνιωθα τὸ χῶμα στὴν κοιλιὰ μου ζεστό. Καὶ οἱ πατοῦσες μου πόναγαν γλυκά. Ἦταν ἓνα κύμα ζωῆς, μιὰ ἀντίδραση ἀπὸ τίς ἴνες μου. Πρὶν τρία χρόνια τέτοιες μέρες κατεβαίναμε στὸ ποτάμι. Οἱ γυναῖκες σηκωναν τὰ φουστάνια, ἔμπαιναν ὡς τὸ γόνατο καὶ κοπάναγαν.

Μεῖναμε κεῖ ὥσπου γύρισε ὁ ἥλιος. Τότε ἀκούσαμε ἀπὸ μακριὰ ἓναν πυροβο-

λισμό. Ὁ Μπρατίτσας σηκώθηκε καὶ πέ-
ρασε τὸ παγούρι στὸ ζουνάρι του.

Σὲ πέντ' ἕξι λεφτὰ ἀκούσαμε ἀπὸ ἀν-
τίθετα ἓναν ἄλλο, πολὺ πιὸ κοντά. Σουρθή-
καμε μὲς στ' ἀμπέλια. Τὸ χῶμα ἦταν φρυ-
γμένο, τριβότανε. Βγήκαμε στὴν ἄλλη ἄ-
κρη καὶ σταθήκαμε. Δεξιά μας τὸ ἔδαφος
ἔκανε μιὰ κλίση ἀπότομη καὶ κατηφόριζε
σὲ χαράδρα. Ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ ἀκούσαμε
τὸν πρῶτο πυροβολισμό εἶδαμε μιὰ εἰκο-
σαριά πολίτες μὲ ντουφέκια. Σταμάτησαν.

Πήραμε θέση καὶ τοὺς χτυπήσαμε. Εἰ-
φνιαστήκαν κι ἔπεσαν χάμω. Βρήκαμε εὐ-
καιρία καὶ κάναμε κάτω πρὸς τὴ χαράδρα.
Τὸ ἔδαφος ἀγρίευε πάλι, ὅλο τσαλι καὶ
τσουγκάρι. Ἐλπίσαμε πὼς θὰ βροῦμε ἐκεῖ
κανένα μέρος νὰ λουφάξουμε. Ἀλλὰ μᾶς
χτύπησαν κι ἀπὸ ἀντίκρου, ἀπὸ τὴν ἄλλη
πλευρά.

Ἦταν στρατιῶτες αὐτοί. Εἶδαμε τοὺς
μισοὺς ποὺ χώρισαν νὰ μᾶς βγοῦν μπροστά.
Οἱ ἄλλοι μισοὶ μᾶς πῆραν ἀπὸ πίσω. Τρέ-

χαμε νὰ προλάβουμε. Μπροστὰ πήγαινε
ὁ Μπρατίτσας κοντά του ὁ Νικήτας. Ἐ-
γὼ ἤμουνα τελευταῖος, ξιπόλητος, καὶ
ἴδρωνα νὰ μὴν ξεμείνω.

Κάποια στιγμή ὁ Νικήτας γλίστρησε
καὶ τὸν εἶδα νὰ πέφτει. Ὁ Μπρατίτσας
ἔκανε νὰ γυρίσει, δὲν τὸν ἔπαιρνε ὁ καιρός.
Ἄρχισαν νὰ τοῦ ρίχνουν ἀπὸ πάνω. Φώ-
ναξε δυὸ φορὲς Νικήτα, Νικήτα, καὶ λο-
γιάζοντας ὅτι εἶχε χτυπηθεῖ συνέχισε τὸ
φευγιό του. Ἐφτασα ἐκεῖ λαχανιασμένος
καὶ σταμάτησα. Μπροστά μου γινόταν χα-
λασμός. Καὶ οἱ ἄλλοι ἀπὸ πίσω ζύγωναν.
Εἶπα πὼς εἶναι τὸ τέλος. Ὡσπου εἶδα τὸ
Νικήτα μέσα σὲ μιὰ πατουλιά σπάλαθρα νὰ
μὲ ἀδράχνει ἀπὸ τὴν ἀρίδα καὶ νὰ μὲ τρα-
βάει δίπλα του.

Οἱ στρατιῶτες πέρασαν ἀπὸ πάνω μας πυ-
ροβολώντας. Βλέπαμε τὰ πόδια τους νὰ μᾶς
δρασκελᾶνε. Φούρμαζαν ἀγριεμένοι σὰν τὰ
ζαγάρια πίσω ἀπ' τὸ καπρί. Μάκρυναν καὶ
οἱ πέτρες κατρακύλαγαν ἀκόμα πίσω τους.

Θά πρέπει νά 'χαν βγεῖ στο διάσελο πού ἀκούσαμε τὸ ντουφεκίδι νά πυκνώνει κι ἀμέσως ἔπειτα ἕναν ὀμαδικὸ ἀλαλαγμό. Τεντώσαμε τ' αὐτιά μας καὶ μὲς στὴν ἡσυχία πού ἀκολούθησε ὁ Νικήτας ἔπεσε πάνω στὰ γόνατά του καὶ τ' ἀγκάλιασε σφιχτά.

ΜΕΙΝΑΜΕ ἐκεῖ μέχρι πού νύχτωσε καλά. Ὑστερα σηκωθήκαμε καὶ πολεμάγαμε νά κατατοπιστοῦμε στο σκοτάδι μὲ τὸ αὐτί. Ἡμασταν τσακισμένοι καὶ μὲς στὴν πολύωρη ἀκίνησία ἡ ἀκοή μας γιγαντώθηκε ὡς τὴν παράκρουση. Ἀκούγαμε τὰ αἵματά μας νά βουίζουν, ἀκούγαμε τὰ πατημένα κλαριά γύρω μας νά ξανατεντώνονται στὴν ἀρχικὴ τους θέση. Καὶ ἡ ψυχὴ μας ἀπὸ μέσα λάχτιζε καὶ πονοῦσε σέ κάθε τέτοια ἀνόρθωση.

Δοκιμάσαμε νά περπατήσουμε στὰ τυφλά, ἀλλὰ κάναμε θόρυβο καὶ ἡ νύχτα τὸν τράβαγε καὶ τὸν πολλαπλασίαζε. Ἀναγ-

καστήκαμε νά σταματήσουμε.

Ὑστερα ἀπὸ ὥρα τὸ φρούδι ψηλὰ τῆς χαράδρας γλύκανε. Ἦταν τὸ φεγγάρι. Πήραμε κουράγιο.

Ὁ Νικήτας μαζεύτηκε κοντά μου κι ἐνίωσα τὴ ζεστασιά του, τὴ ζεστασιά πού ἦταν ζωντανός. Μὲ σκούνησε καὶ κόλλησε τὰ χεῖλια του στο αὐτί μου.

— Ἀκου.

Κράτησα τὴν ἀνάσα μου ἀλλὰ δὲν ἄκουσα τίποτα ὄξω ἀπὸ τὴν ἀντάρα τῆς καρδιάς μου. Ἐκάνα νά σαλέψω. Ὁ Νικήτας ἄπλωσε τὸ χέρι του καὶ μὲ καθήλωσε.

— Εἶναι ὁ Κωστής, μού ψιθύρισε. Ὁ Κωστής.

Πέρασε κανὰ τέταρτο πού ἄρχισα νά πιάνω καὶ γὼ τὸ δισταγμὸ τοῦ ἐρχομοῦ του. Σὰ νά 'πεφταν κομμάτια φῶς ἀπ' τὸ φεγγάρι. Λίγο λίγο μᾶς ζύγωνε καὶ τὸν ἀκούγαμε καθαρότερα, μέχρι πού εἶδαμε τὴ σκιά του νά προβάλλει στὴ στροφή τοῦ βράχου. Κόλλησε ἐκεῖ κάμποσο κι ἔπειτα

ἄρχισε νὰ προχωράει πάλι, ἄργά, σχεδὸν μὲ τὰ τέσσερα, ὅσο πού ἔφτασε μπροστά μας.

— Κωστή, τοῦ φώναξε σιγὰ ὁ Νικήτας καὶ κεῖνος ξαφνιάστηκε καὶ γύρισε βουβὸς κατὰ τὸ μέρος μας.

Κινήσαμε καὶ οἱ τρεῖς μὲ προσοχὴ καὶ ὕστερα ἀπὸ ὥρα φτάσαμε στὴν ἄκρη τῆς χαράδρας. Ἐκεῖ ἀντάμωνε μ' ἓνα ξερὸ ρέμα, ὅμοιο μ' αὐτὸ πού κατεβήκαμε χτὲς καὶ προχτὲς.

Εἶχαμε ἀλαργέψει κάμποσο ἀπὸ τὸ ἐπικίνδυνο μέρος. Ἐέραμε πὼς αὐτοὶ θὰ γύριζαν τὴν ἄλλη μέρα γιὰ νὰ τὸ κοσκινίσουν βῆμα τὸ βῆμα. Δὲν μπορήγαμε νὰ περπατήσουμε ἄλλο κι ἀποφασίσαμε νὰ βροῦμε μέρος γιὰ νὰ κοιμηθοῦμε.

Ἀνεβήκαμε κάμποσο τὴ ρεματιά κι ἔπειτα τὴν ἀφήσαμε κι ἀνεβήκαμε λίγο ψηλότερα. Βρήκαμε μιὰ τρύπα καὶ χωθήκαμε μέσα. Ἦταν γεμάτη νυχτερίδες καὶ πρόγκηξαν. Χάμω ἦταν στρῶμα οἱ κοπριές τους

κι ἀνάδιναν ἀποφορά. Πέσαμε ὅπως ἤμασταν καὶ παραδοθήκαμε.

Εἴπνησαμε ἄργά τὴν ἄλλη μέρα. Ἀπὸ τὴν τρύπα μας βλέπαμε ὄξω τὸ μεσημέρι στὴν ἀποθέωσή του.

Ὁ Νικήτας ψηνόταν καὶ εἶχε ρίγη. Καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ Μπρατίτσα ἦταν καταγρατζουνισμένο, σὰ νὰ ἔχαν χαρακώσει ἀπάνω του ντρίλια μὲ καρφίτσες. Μᾶς εἶπε πὼς βούτηξε μὲ τὸ κεφάλι μέσα σὲ κάτι ἀφάνες.

Σὲ λίγη ὥρα ἀποφασίσαμε νὰ βγοῦμε. Μᾶς ἔλειπε τὸ νερό. Τουλάχιστον ὅ,τι ἦταν νὰ γενεῖ, νὰ μὴ μᾶς εὔρει ἔτσι ἀπραγούς. Σούρθηκα πρῶτος καὶ στάθηκα λίγο νὰ συνηθίσουν τὰ μάτια μου. Ἀπὸ κάτω ἡ ρεματιά ἔχασκε ξερὴ. Κι ὁ ἥλιος ψηλὰ καντήλι.

Ὁ Μπρατίτσας βοήθησε τὸν Νικήτα νὰ σταθεῖ στὰ πόδια του. Φτερό δὲν σάλευε, οἱ πέτρες σκίζονταν στὴν κάψα.

Κατεβήκαμε στη ρεματιά και την πήραμε άκρη άκρη ψάχνοντας για νερό.

Προχωρήσαμε κάμποσο και ξαφνικά είδαμε μπροστά μας βράχους θεόρατους. Καταμεσίς τους κρεμόταν ένας μακρὸς ἄσπρος τοῖχος με μπαλκόνια.

Καταλάβαμε πὸς ἦταν μοναστήρι. Ψάξαμε για τὸ μονοπάτι κι ἀρχίσαμε νὰ ἀνεβαίνουμε για κεῖ. Μᾶς βγῆκε ἡ γλώσσα μέχρι νὰ φτάσουμε ἀπάνω. Βρήκαμε τὴν πόρτα κλειστή. Ὁ Μπρατίτσας ἔπιασε τὸ σιδερένιο κρικέλι και χτύπησε. Ψυχὴ δὲν μᾶς ἀποκρίθη. Γύρισε στὸ Νικήτα.

— Τί διάβολο, ἔρημο εἶναι;

Ὁ Νικήτας εἶχε σωριαστεῖ σύρριζα στὸν τοῖχο μπαῖλντισμένους. Τὸ ἀσβέστι τοῦ τοίχου στράβωνε, λεπίδα. Τότε ἀκούσαμε ἓναν πετεινὸ πὸν λάλησε μέσα στὴν αὐλή. Ὁ Μπρατίτσας ὄρμησε στὴ βαριά πόρτα κι ἄρχισε νὰ τὴ χτυπάει με λύσσα. Ἀλλὰ τοῦ κάκου, κανεὶς δὲν μᾶς ἀνοιξε. Οἱ χτύποι και ἡ λύσσα του μπερδεύονταν και χάνον-

ταν χωρὶς ἀντίλαλο, μεγαλώνοντας περισσότερο τὴν ἀνημπόρια μας.

Δὲν εἶχε νόημα νὰ στεκόμαστε ἐκεῖ.

Ὁ Μπρατίτσας ἄφριζε.

— Τοὺς τράγους...

Καθὼς φεύγαμε γύρισα πίσω και σὲ παίξιμο ματιοῦ εἶδα ἓνα παράθυρο μισᾶνοιχτο πὸν ξανασφάλισε ἀμέσως.

Κατεβήκαμε στὸ ρέμα με κοιμένα γόνατα. Πήραμε πάλι τὸν ἀνήφορο, σιγὰ με προφυλάξεις, ὅσο ὅμως πέραγε ἡ ὥρα χωρὶς ἀποτέλεσμα, ἡ δίψα μας θέριευε κι ἀρχίσαμε νὰ τρέχουμε καταμεσίς στὴν κοίτη σὰν παλαβοί. Τὰ χαλκίγια ἔκαιγαν και νιώθαμε τὸν ἥλιο στὸ κεφάλι μας, τεράστιο και καρφωμένο στὴ θέση του.

Στὸ τέλος ἀποκάναμε. Ὁ Νικήτας ἦταν ἔτοιμος νὰ καταρρεῦσει. Λαχάνιαζε με τὴ γλώσσα ἔξω σὰ θερμιασμένο ζαγάρι. Δὲν γλιτώνουμε οὔτε με τὸ φευγιό. Ἡ δίψα, ἡ δίψα μας, μᾶς εἶχε φτάσει και μᾶς εἶχε ξεπεράσει. Δὲν μᾶς ἔμενε τίποτα

άλλο παρά να πέσουμε ανάσκελα τεντώνοντας χέρια και πόδια κατά τὸν οὐρανό.

Μπροστά τὸ ρέμα ἔκανε στροφή. Ἡ ἰδέα πὼς θὰ τὴν προσπεράσουμε καὶ θ' ἀντικρύσουμε ξανά μιὰ ἔκταση σὲ μῆκος στεγνὴ κι ἀφανισμένη μὲς στὴν ἀπνοια, ἦταν μιὰ ἐλπίδα. Γιατὶ δὲν μπορούσε νὰ εἶναι ἀλλιῶς.

Κινήσαμε στὴ συντέλειά μας, καὶ καθὼς στρίψαμε εἶδαμε νὰ γυαλίζει νερό. Χυμήξαμε κατὰ κεῖ. Πρῶτος ἔφτασε ὁ Μπρατίτσας. Γονάτισε, βούτηξε τὰ χέρια του κι ἔμεινε. Ἦταν μιὰ μικρὴ λούμπα πού κράταγε ἀκόμα νερό. Ἀλλὰ τὸ νερὸ ἦταν βρωμισμένο μὲ πετρέλαιο.

Ὁ Νικήτας δοκίμασε νὰ ταραῖξει τὴν ἐπιφάνεια, ἔχωσε τὶς χοῦφτες του βαθιά, ἀλλὰ πρὶν πιεῖ τὸν πῆρε ἡ μπόχα κι ἄρχισε νὰ φτύνει βήχοντας. Σηκώθη ὀρθὸς καὶ κοίταξε γύρω του, μὲ τὴν αἴσθησή πὼς μᾶς παρακολουθοῦν.

Νομίζω πὼς ἀπὸ κεῖ ἄρχισε ἡ ἡρεμία.

Ὁ Μπρατίτσας σκούπισε τὰ χέρια στὸ παντελόνι του. Χωρὶς νὰ τὸ θέλω ἔσκυψα, πῆρα ἓνα μικρὸ γυαλιστερὸ λιθάρι καὶ τὸ ἔσφιγγα στὴ χούφτα μου. Ὑστερα, ἦταν δροσερὸ καὶ τὸ ἔβαλα στὸ στόμα.

Προχωρήσαμε χωρὶς νὰ βιαζόμαστε. Παραπάνω ἀπαντήσαμε καὶ ἄλλη λούμπα, κι ἀκόμα ἄλλη κι ἄλλη. Ἦσαν τὸ ἴδιο βρωμισμένες μὲ πετρέλαιο καὶ ὁ οὐρανὸς καθρεφτιζόταν μὲσα τους σκοτωμένους.

Πιὸ ψηλά εἶδαμε ἓνα πέτρινο τοξωτὸ γεφύρι. Σταματήσαμε καὶ τὸ κοιτάξαμε. Δὲ μᾶς ἔκανε καρδιά νὰ συνεχίσουμε. Ὁ τόπος ἦταν ξερὸς καὶ κίτρινος, τειάφι καὶ γύψος. Ἀλλάξαμε κατεύθυνση μὲ τὰ τέσσερα. Σκαρφαλώσαμε δεξιὰ κάμποσο κι ἀπαντήσαμε ἓνα αὐλάκι στεγνὸ. Ἦταν θαρρεῖς ἓνας δρόμος εἰδικὰ ἐτοιμασμένος γιὰ μᾶς. Σὲ λίγο τὸ βρήκαμε κομμένο. Ἐτρεχε θολὸ νερὸ, ἓνας μικρὸς καταρράχτης. Προχωρήσαμε μέχρι πού τὸ νερὸ ξαστέρωνε καὶ κάτσαμε δίπλα σὲ κάτι βουῖρα.

Ὁ Μπρατίτσας ἔβαλε ἀργὰ τὸ χέρι του μέσα κι ἔπειτα ἔσκυψε νὰ πιεῖ. Πρὶν ἀκουμπήσουν τὰ χεῖλια του στὸ νερό, ἀκούστηκε μιὰ ντουφεκιὰ καὶ τὸ κεφάλι του ἔπεσε ξερὸ κι ἔμεινε ἀσάλευτο. Τὸ νερὸ κοκκίνισε μιὰ στιγμή, ὕστερα ξαστέρωσε πάλι. Ὁ Νικήτας ἀτάραχος, δίχως νὰ κουνηθεῖ, γύρισε σὲ μένα.

— Γεῖρε κάτω, μοῦ εἶπε.

Τὸν κοίταξα.

— Φύγε, μοῦ ξαναεἶπε, δὲν ἔχεις καιρό.

Ἔβαλα τὸ στέν ἀνάμεσα στὰ σκέλια μου, μάζεψα τὰ γόνατα καὶ κύλησα μέσα σὲ μιὰ πατουλιὰ σπάρτα. Ἀπὸ κεῖ εἶδα τὸ Νικήτα πού σηκώθη ὀρθός, ἔπειτα ξανάκατσε σὰν νὰ τὸ ματάβρε, ἀκούμπησε τὴν κἀνη τοῦ αὐτόματου στὸ σαγόνι του καὶ τράβηξε.

Ἐφυγε ὅλη ἡ γεμιστήρα, καὶ κάθε φορά τὸ κεφάλι του τινάζοταν μιὰ ἰδέα κατὰ πάνω, ὥσπου στὸ τέλος ἔγειρε στὸ πλευρὸ καὶ δὲν τὸ ξανάδα.

Ἐκανα ἴσια κάτω στὰ στραβά, μέσα στὰ σπάρτα καὶ τὰ σπάλαθρα, κι ἐνιωθα τὰ κλαριά τους νὰ μὲ χτυπᾶνε στὸ πρόσωπο.

Σὲ λίγο εἶδα τὸ δρόμο. Πέταξα τὸ στέν, βγῆκα καταμεσίς του καὶ σήκωσα τὰ χέρια. Περίμενα νὰ ῥθοῦν νὰ μὲ πιάσουν ἢ νὰ δεχτῶ μιὰ σφαῖρα στὸ κεφάλι. Τὸ κεφάλι μου ἔκαιγε ξερὸ καὶ ἄδειο. Περίμενα κάμποσο ἀλλὰ δὲν φάνηκε κανεὶς οὔτε ἀκούστη τίποτα.

Ἀρχισα νὰ περπατάω στὴ μέση τῆς δημοσιᾶς ἀκολουθώντας στὴν τύχη τὴ μιὰ κατεύθυνση. Πόναγε ὅλο μου τὸ κορμί, σὰ νὰ μὲ ἔχαν γδάρει καὶ νὰ μ' ἀγγίζαν σὲ συρματόβερρες. Ὑστερα ἀπάντησα ἓνα μικρὸ γεφύρι. Πῆγα ἕκατσα στὸ στηθαῖο του. Οἱ μασέλες μου εἶχαν πιαστεῖ καὶ τότε μόλις κατάλαβα πὼς εἶχα ἀκόμα τὸ βότσαλο στὸ στόμα καὶ τὸ ὄσφιγγα πάνω στὴ γλώσσα μου.

Ξαναπῆρα τὸ δρόμο καὶ μόλις ἔστριψα εἶδα μπροστὰ μου μέσα ἀπὸ κάτι καστα-

νιές κεραμίδια. Κάτω από τὸ δρόμο ἔβου-
σκαν δυὸ τρεῖς γίδες καὶ λίγο πάρα κάτω,
κοντὰ σὲ μιὰ βρουσούλα, καθόταν μιὰ μικρὴ
κοπέλα. Εἶχε τραβήξει τὸ φουστάνι της
πάνω ἀπ' τὰ γόνατα καὶ κοίταζε τοὺς μη-
ρούς της στὸν ἥλιο. Μόλις μὲ εἶδε σκεπά-
στη καὶ σηκώθη φοβισμένη. Πῆγα κοντὰ
της καὶ τῆ ρώτησα ἂν μ' ἄφηνε νὰ πιῶ νερό.
Δὲν μίλησε. "Ἐσκυψα ἤπια ὄσπου χόρ-
τασα. "Υστερα τῆ ρώτησα πῶς λένε τὸ χω-
ριό. Μοῦ 'πε: "Ωριά, κι ἔβαλε μπροστὰ τὶς
γίδες της νὰ φύγει. "Ἐμεινα μοναχός μου
κι ἔκατσα στὴν πέτρα πού καθόταν ἐκείνη.
"Ἡμouνα ἔτοιμος νὰ τσακίσω, νὰ μὲ πάρει
τὸ παράπονο.

Σὲ λίγο ἦρθαν ὀπλισμένοι χωριάτες καὶ
μὲ πιάσαν ἐκεῖ.

Η ΤΡΙΤΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ «Η ΚΑΘΟ
ΔΟΣ ΤΩΝ ΕΝΝΙΑ» ΤΟΥ ΘΑΝΑΣΗ ΒΑΛ
ΤΙΝΟΥ ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΘΗΚΕ, ΣΕΛΙΔΟ
ΠΟΙΗΘΗΚΕ ΚΑΙ ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΟ ΤΥΠΟ
ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΟΥ ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ ΖΟΥΜΑΔΑ
ΚΗ ΚΑΙ ΣΙΑ Ε.Π.Ε. ΤΟΝ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟ
ΤΟΥ 1984, ΜΕ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΔΙΟΡΘΩ
ΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΟΡΟΠΟΥΛΗ. ΤΑ
ΦΙΛΜ ΚΑΙ ΤΟ ΜΟΝΤΑΖ ΤΗΣ Α' ΑΝΑΤΥ
ΠΩΣΗΣ ΕΤΟΙΜΑΣΤΗΚΑΝ ΣΤΟ ΕΡΓΑΣΤΗ
ΡΙΟ ΤΟΥ ΛΑΚΗ ΜΑΣΤΡΑΝΤΩΝΗ ΚΑΙ Η
ΕΚΤΥΠΩΣΗ ΕΓΙΝΕ ΣΤΟ ΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟ
ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΣΕ ΧΑΡΤΙ
CHAMOIS 100 ΓΡΑΜΜΑΡΙΩΝ ΓΑΛΛΙΚΟ.
Η ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ ΕΓΙΝΕ ΣΤΟΥ ΘΟΔΩΡΟΥ
ΝΑΙΟΠΟΥΛΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΝΤΕΛΗ ΡΟ
ΔΟΠΟΥΛΟΥ ΣΕ 3.000 ΑΝΤΙΤΥΠΑ ΓΙΑ ΛΟ
ΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΑΓΡΑ» ΤΗΝ
ΕΚΔΟΣΗ ΣΧΕΔΙΑΣΕ ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΛΗΘΗΚΕ
Ο ΣΤΑΥΡΟΣ ΠΕΤΣΟΠΟΥΛΟΣ.

Αριθμός έκδοσης

53 β